

"Pojkar tycker ju inte om dockor!"

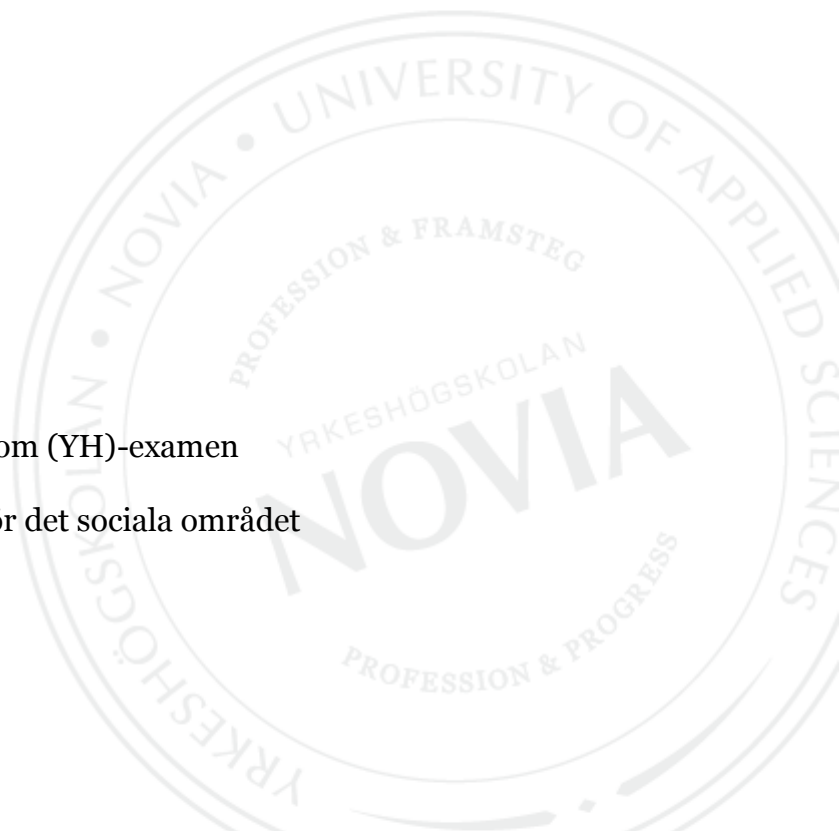
- **En kvalitativ undersökning av jämställdheten på daghem**

Milena Sundqvist

Examensarbete för Socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Vasa 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Milena Sundqvist

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Vasa

Inriktningsalternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete/förskolepedagogik

Handledare: Viveka Ågren-Rintala och Ralf Lillbacka

Titel: "Pojkar tycker ju inte om dockor!"

- En kvalitativ undersökning av jämställdheten på daghem

Datum 8.4.2013

Sidantal 47

Bilagor 2

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete är att studera jämställdheten på daghem. Jag vill i min undersökning få fram hur barnen påverkas av samhällets rådande könsnormer samt studera hur personalen upplever jämställdheten på daghemmen. Hur jämställdheten ser ut i praktiken är också en viktig aspekt i mitt arbete.

Teoridelen berör bl.a. de centrala begreppen kön och genus, skillnader mellan könen, normerna i vårt samhälle och Folkhälsans jämställdhetsprojekt, som har en central roll i mitt examensarbete. Den empiriska undersökningen utgjordes av två delar: I den första delen undersökte jag hur barn i 5-6-års ålder påverkas av könsnormer och den andra delen bestod av intervjuer tillsammans med barnens personal. I min undersökning deltog två daghem i en kommun i Österbotten.

Resultatet av undersökningen visade att barnen begränsas i sina lekar på grund av könsnormer. Personalen upplevde jämställdheten på daghemmen som god, men det framkom ändå att verksamheten på daghemmen många gånger är till förmån för flickorna. I och med bristen på män inom dagvården verkar det som om daghemsverksamheten tenderar att bli kvinnocentrerad.

Språk: Svenska

Nyckelord: Jämställdhet, daghem, normer, barn

BACHELOR'S THESIS

Author: Milena Sundqvist

Degree Programme: Social Welfare

Specialization: Socio-pedagogical work/Pre-school pedagogy

Supervisors: Viveka Ågren-Rintala and Ralf Lillbacka

Title: **"Boys don't like dolls!"**

- A qualitative study of gender equality at day care centers

Date 8.4.2013

Number of pages 47

Appendices 2

Summary

The purpose of this thesis is to study the gender equality at children's day care centers. My research aim to find out how children perceive the gender norms in our society and how the personnel at the day care centers experience the gender equality. Finally, I want to summarize how the gender equality within day care works on a day to day basis.

In the theoretical part I describe the two central concepts sex and gender, differences between the sexes, norms in our society and an equality project done by the Finnish organization Folkhälsan. Moreover, the project done by Folkhälsan plays a very important role in my thesis. The empirical research is divided into two parts: the first consisting of a survey carried out among 5-6-year-old children and the second part based on interviews with the personnel. Two day care centers in a municipality in the Ostrobothnia region participated in my research.

The results indicate that the children are restricted in their games, because of the gender norms in our society. The personnel at the day care centers experienced the gender equality as satisfactory, although my research showed that activities at the day care centers often favor girls. Due to the lack of male workers within day care, the activities tend to be female-oriented.

Language: Swedish

Key words: Gender equality, day care center, norms, children

Innehåll

1	Inledning	1
2	Kön och genus	3
2.1	Kön	3
2.2	Genus.....	4
2.2.1	Genussystem.....	5
2.2.2	Genusforskning	7
3	Skillnader mellan könen	8
3.1	Biologiska könsskillnader	8
3.2	Hjärnan	9
3.3	Biologiska förklaringsmodeller.....	11
3.4	Sociala förklaringsmodeller	12
3.5	Varför könsforskning?	12
4	Normer	14
4.1	Normer för kvinnlighet	15
4.2	Normer för manlighet	15
4.3	Queer och queerteori.....	16
5	Genusmedvetenpedagogik.....	18
5.1	Utgångspunkter för en genusmedveten pedagogik.....	18
5.2	Könsstämplade rum	20
6	Folkhälsans jämställdhetsarbete	22
6.1	Metoder för observationer	23
6.1.1	Observationer med videokamera	23
6.1.2	Husmodellen	24
6.1.3	Redovisning av observationerna	25
6.2	Slutresultat	27

7	Undersökningens genomförande.....	28
7.1	Undersökningsspersoner.....	28
7.2	Val av metod.....	29
7.3	Metodbeskrivning	31
7.4	Datasekretess	33
8	Resultatredovisning och diskussion	34
8.1	Undersökningen tillsammans med barnen	34
8.2	Intervjuer med barnens personal	38
8.2.1	Personalens kunskap om ämnet	38
8.2.2	Tankar om jämställdhet	38
8.2.3	Jämställdhet i praktiken på avdelningen.....	40
8.2.4	Förändringsförslag	40
9	Slutdiskussion och kritisk granskning	42

Litteratur

Bilagor

1 Inledning

Jämställdhet är ett mångfacetterat ämne, men dess definition är enkel. Jämställdhet innebär lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för kvinnor och män inom alla områden i livet. I Finland finns en lag som tryggar jämställdheten mellan kvinnor och män (1986/609). Denna lag har som mål att motverka diskriminering på grund av kön och att främja jämställdheten mellan kvinnor och män. Jämställdhetslagen, som främst behandlar jämställdhet ute i arbetslivet samt i andra stadiets utbildning, fyller en nödvändig funktion, men var är lagen som skall främja jämställdheten mellan flickor och pojkar inom barnomsorgen och i grundläggande utbildning? Om jämställdheten skall fungera i arbetslivet, borde vi inte introduceras i att tänka och arbeta jämställt redan från barnsben?

Idag är jämställda daghem alltså på tapeten, men det betyder inte att alla daghem för den skull arbetar jämställt. Under mina många vikariat på daghem under studietiden föddes idén om att fördjupa mig i ämnet jämställdhet, eftersom jag upplevde att daghemmen fortfarande har en bit kvar innan de kan kalla sig jämställda. Det bör poängteras att ojämställdhet inte på något vis uppstår eller florerar enbart inom dagvården, människornas attityder påverkas även av hemmiljön och samhället i allmänhet. I något skede måste man ändå börja fokusera på jämställdheten mellan män och kvinnor, pojkar och flickor, och ju tidigare jämställdheten kommer in i bilden, desto bättre. Daghemmet är dessutom en plats där det är lätt att nå ut till många, såväl barn som pedagoger och föräldrar.

När jämställdhet kommer på tal handlar det ofta om orättvisor gentemot kvinnor i fråga om löner, hushållssysslor och andra saker som rör arbets- och familjeliv. En del människor kanske rent av tror att jämställdhet enbart är någonting som gagnar kvinnor. Så är det emellertid inte, forskning har tydligt påvisat att såväl pojkar som flickor förlorar på en ojämställd behandling. Under de senaste åren har genusforskningen tagit vid och undersökningar på daghem visar att personalen bemöter barnen olika, beroende på barnens kön. Det är även känt att könsnormerna i vårt samhälle hindrar oss människor från att utvecklas som fria individer. Istället för att själva få välja hur vi vill vara placeras vi i fack utgående från vårt kön och förväntas uppträda därefter. På daghem blir detta många gånger extra tydligt där såväl rum som leksaker ofta är könsuppdelade.

Syftet med mitt arbete är att studera hur jämställdheten fungerar på daghem. Detta vill jag få fram genom att undersöka hur 5-6-åriga barn påverkas av samhällets rådande könsnormer. Jag har också valt att involvera barnens personal i min undersökning och kommer att intervjua daghemspersonalen för att ta reda på hur de upplever jämställdheten på daghemmet. I min undersökning deltog två daghem i en kommun i Österbotten.

Mina centrala frågeställningar i mitt lärdomsprov är:

- Hur påverkas barnen av samhällets rådande könsnormer?
- Hur upplever personalen jämställdheten på daghemmet?
- Hur fungerar jämställdheten på daghem i praktiken?

2 Kön och genus

"Könet sitter mellan benen och genus i huvudet", förklarade en 17-årig pojke sin syn på de omdiskuerade begreppen genus och kön (Svaleryd 2002, s. 30). Helt fel har han inte, även om teorierna kring kön och genus sträcker sig betydligt djupare än så. Idag forskar människor i genusvetenskap och debatterna om manlighet och kvinnlighet går heta. Orden kön och genus finns i varje jämställdhetsmedveten människas vokabulär och framför allt i daghems- och skolsammanhang har man blivit speciellt medveten om de två begreppens innebörd och funktion.

2.1 Kön

Det börjar redan när barnet ligger i mammas mage - intresset för vilket kön det kan tänkas bli. När barnet väl är fött får vi ofta börja med att svara på frågan om det blev en pojke eller en flicka. Frågor kring förlossningen och barnets välmående kommer inte sällan i andra hand. Anledningen till att vi människor så ofta intresserar oss för könet framom annat har att göra med förhållningssätt. Först då vi vet vilket kön en människa är vet vi hur vi skall bete oss mot honom eller henne. Forskning har nämligen visat att vi förhåller oss olika beroende på barnets kön, även om barnet bara är ett spädbarn. (Olofsson 2007, s. 24)

För att kunna förklara vad ordet kön egentligen är räcker det inte enbart med att skilja på kvinnans och mannens könsorgan. Visserligen har köncellerna betydelse och det är mycket riktigt kvinnans äggceller som gör henne till kvinna och mannens spermier gör honom till man biologiskt sett, men kön handlar även om kvinnlighet och manlighet. Människor föds med en kropp med vissa yttre karaktärsdrag som gör att omgivningen tolkar att det är en flicka eller pojke som fötts. När omgivningen sedan bildat sig en uppfattning om könet börjar de behandla barnet i enlighet med de rådande normerna i samhället. Barnet får namn, kläder och leksaker som tycks passa just det här barnet. Jakten på kvinnlighet respektive manlighet är därmed igång. (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 11, 21)

När vi delar upp människor utgående från deras kön handlar det om att köna. Uttrycket "att köna" betyder mer ordagrant att sortera barn, vuxna, saker med mera i feminint eller maskulint och dedikera dem olika egenskaper, förväntningar och värderingar. Att

kategorisera människor efter kön är ett sätt att strukturera tillvaron och göra den mer lätthanterlig. Så gott som allt i vårt samhälle är indelat efter kön, allt från babykläderna, leksakerna, omklädningsrummen och serietidningarna till yrkesvalen, hushållssysslorna, morgonrocken och reklamen. Pojkar och flickor förväntas vara på ett visst sätt för att de är just pojkar och flickor. Det kön som kallas ”kvinna” eller ”man”, ”kvinnligt” eller ”manligt” är således det som får var och en att klä sig som han eller hon gör, prata på ett speciellt sätt och fatta intressera för olika saker. Kön är således inte oföränderligt, utan det slipas och omformas under hela livet i våra relationer och i våra möten med andra människor. Att få definiera sig som kvinna eller man är viktigt eftersom det ger en personlig bekräftelse som kan vara svår att leva utan. (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 17-18; Nihlén & Nilsson 2006, s. 8-9; Henkel & Tomičić 2009, s. 15)

Att köna och dela in människor i två olika fack må vara praktiskt och enkelt, men det begränsar och påverkar människors möjligheter att utvecklas som fria och unika individer. Enligt Henkel och Tomičić (2009, s. 15, 19) leder traditionella könsvärderingar till att flickor och pojkar bemöts på ett ensidigt sätt och detta skapar ojämställdhet. Det som ofta missuppfattas och bör poängteras är att jämställdhet inte handlar om att alla pojkar skall ha klänningar eller att flickor inte skall få tycka om rosa. Jämställdhet hänger ihop med mångfald och att öka människors handlingsutrymme, att låta människor, och framför allt barn, få vara på oändligt många olika sätt istället för två. Ordet jämställdhet kan definieras som lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla, oavsett kön (Sundell 2012, s. 5). Hur var och en väljer att uppfatta jämställdhet när det kommer till kön är väldigt individuellt. Medan Henkel och Tomičić (2009, s. 17) betonar vikten av att bemöta barn som individer istället för som pojkar och flickor anser Danielsson och Jansson (2010, s. 114) att flickor och pojkar visst kan bli betraktade som individer och vara jämställda utan att man för den skull måste utesluta barnens kön.

2.2 Genus

Ordet genus användes ursprungligen för att skilja olika substantiv åt i grammatiken, men på senare tid har ordet fått ytterligare en innebörd. Om kön huvudsakligen står för det biologiska könet kan man säga att genus är ett socialt skapat kön. Grundidén bygger på att mäns och kvinnors skilda beteenden är en social konstruktion och inte kan härledas till

biologiska skillnader. Istället spelar inläringen med sina kulturella och sociala förväntningar en stor roll. Genom att använda ordet genus istället för kön är det möjligt att undvika associationer till könsorganen och det biologiska könet. Enkelt sagt flyttar ordet genus manligt och kvinnligt från det biologiska till det kulturella och samhällsliga. (Nihlén & Nilsson 2006, s. 9; Olofsson 2007, s. 118; Svaleryd 2002, s. 14)

Dagens genustänkande fyller flera viktiga funktioner. Eftersom genus är vad det kulturella arvet och det sociala systemet format oss till, innebär ordet genus en öppenhet för överskridanden och förändringar. Medan ordet kön delar in människorna i två olika fack, står ordet genus för andra värderingar, fria från begränsningar styrda av könstillhörighet. Genom kunskap och förståelse för genusets innebörd och påverkan har människan flera möjligheter att bli den hon vill bli. Bara för att man är tjej behöver man inte vara tjejig, och att man föds som kille betyder inte att man måste vara grabbig. Med genuskunskap är det enklare att göra självständiga val och vara precis den man själv vill vara. (Josefson 2005, s. 6-7; Svaleryd 2002, s. 29; Eidevald 2011, s. 27)

Genus handlar inte enbart om individer, utan påverkar även hur hela samhället är uppbyggt enligt föreställningarna om vad som är manligt respektive kvinnligt. Att försöka påverka människans syn på manligt och kvinnligt är således ingen lätt sak eftersom det är någonting som ligger rotat i samhället. Man säger att genus är en tankekonstruktion som styr hur vi organiserar vårt samhälle, så som daghem, skolor, politiska system, industri med mera. Även om konstruktioner är just konstruktioner och ingenting som står skrivet i sten, krävs det tid och kunskap för att kunna förändra det system som är så utbrett och självklart att det tas för givet. (Josefson 2005, s. 15, 17)

2.2.1 Genussystem

I samband med ordet genus dyker ofta även begreppet genussystem upp. Yvonne Hirdman, professor i genushistoria, var den första som myntade begreppet genussystem och idag är det svårt att läsa en bok om genus utan att stöta på hennes namn. Genussystemet är någonting som existerar i de flesta länder världen över, om än i otaliga variationer, och med detta vill man förklara att det finns en uppdelning i samhället som utgår från kön. Denna grundläggande uppdelning styr människans handlingar, utseende och beteende.

Under vår livstid är genussystemet ofta bakgrunden till många av de viktiga val vi gjort i livet, som vilka vänner vi har och vilka studieinriktningar och arbetsplatser vi valt. (Josefson 2005, s. 16; Hirdman 2007, s. 212)

Förutom att genussystemet ofta styr våra liv mer än vi tror, påverkar det även vilka egenskaper och beteenden som vi värderar som bättre och sämre. De egenskaper som betraktas som manliga har länge ansetts vara bättre, vilket man märker när man jämför manliga och kvinnliga egenskaper och låter dem definieras som varandras motsatser. Enligt Josefson (2005, s. 16-17) har mannen länge beskrivits som *kultur* i vår del av världen och har då kopplats samman med egenskaper som förnuft, styrka och renlighet. Kvinnor däremot har förknippats med *natur* och ansetts vara känslostyrda, svaga och "orena". Att det manliga anses vara bättre ger en hierarki eller en könsmaktsordning där mannen har större makt än kvinnan. Såväl kvinnor som män tar till sig bilden av män som högre rankade och mer värda än kvinnor och agerar därefter. Att en sådan hierarki reglerar i dagens samhälle beror delvis på att ingen ifrågasätter det, och att de flesta människor tycker att samhället fungerar bra som det är. Det hierarkiska systemet har blivit var människas vardag. För att kunna råda bot på de könsliga orättvisorna i vårt samhälle är det därför viktigt att förstå att männens försprång, i form av högre löner och ofta även mer makt och ansvar, bottnar i de strukturer som bygger upp vårt samhälle. (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 36, 38; Olofsson 2007, s. 118)

Utöver genussystem och könsmaktordningar finns även någonting som Hirdman (2007, s. 216-218) väljer att kalla genuskontrakt. Ett genuskontrakt är, precis som ordet ger sken av, ett osynligt kontrakt som finns mellan könen. Dessa kontrakt återfinns i varje samhälle, i varje tidsepok och bygger på konkreta föreställningar om hur män och kvinnor skall vara mot varandra i arbetet, i kärleken, i språket och i gestalten. Genuskontrakten överlever eftersom de går i arv från den ena generationen till den andra.

2.2.2 Genusforskning

Idag är genusmedvetenheten utbredd i västvärlden och i Norden finns det flera universitet som erbjuder genusforskning som akademiskt ämne. Genusvetenskap förväxlas ofta med jämställdhetsforskning, men enhetliga är ämnena inte. Däremot finns det en tydlig koppling mellan genusforskning och samhällets kamp om ökad jämställdhet eftersom genusforskningen studerar hur olika villkor för män och kvinnor återskapas. Feminism och genusforskning är inte heller samma sak, även om de båda ideologierna har en stark anknytning till varandra då genusforskningen växte fram ur kvinnorörelsen på 1960-talet. Att genusforskningen fick fotfäste då berodde på att kvinnor började studera vid universiteten och upptäckte att de var så gott som osynliga inom den etablerade vetenskapen. Utan feministisk drivkraft skulle det således inte ha funnits någon genusforskning, men att forska om genus måste för den skull inte vara feministiskt. (Thurén 2003, s. 15; Hedlin 2006, s. 42, 44)

Genusforskning handlar om att undersöka hur människans föreställningar av manligt och kvinnligt skapar möjligheter och hinder inom olika områden. En genusforskare utesluter inte heller det biologiska, men däremot problematiserar forskaren allt som har med kön att göra. Liksom ekonomen ser på saker ur ett ekonomiskt perspektiv, ser en genusforskare på problemet ur ett genusperspektiv. Det finns en uppsjö av diverse genusteorier, men tyngdpunkten har inte lagts på någon särskild modell eller teori, utan det är det vetenskapliga området och intresset för genus som förenar genusforskare. Trots detta är naturligtvis oenigheter och tvister lika vanligt förekommande inom det genusvetenskapliga fältet som inom vilket annat vetenskapligt fält som helst. (Hedlin 2006, s. 43-44)

3 Skillnader mellan könen

Att ta fasta på tydliga skillnader mellan flickor och pojkar är komplicerat. Att det saknas ett entydigt svar på frågan huruvida flickor och pojkar är olika på andra plan än det rent biologiska handlar inte om brist på forskning, tvärtom är könsskillnader ett av de mest studerade områdena inom psykologin (Connell 2002, s. 59). Problemet ligger i att könsforskare världen över inte kunnat enas om ett gemensamt svar på frågan. Med jämna mellanrum dyker det upp böcker och artiklar av forskare som tror sig funnit bevis på betydande könsskillnader, men inte sällan försvinner sedan dessa upptäckter lika fort som de uppenbarades. Gens (2007, s. 18) anser att dessa oändliga forskningsupptäckter kan botten i att vi människor så gärna vill att det skall vara en rejäl skillnad mellan flickor och pojkar, trots att en del forskare idag har börjat hävda motsatsen.

3.1 Biologiska könsskillnader

Synen på könen har varierat kraftigt genom tiderna. Under antiken levde människorna i tron att mannen och kvinnan var olika varianter av samma biologiska kön. Till och med könsorganen hos mannen och kvinnan ansågs vara identiska, de satt bara på olika ställen och var olika vridna. Först under 1500-talet utvecklades en tvåkönsmodell då medicinska forskare kunde konstatera att mäns och kvinnors fortplantningsorgan var raka motsatser. Alla jämställdhetsidéer var dock emot naturen och kvinnorna började avbildas med breda bäcken och små skallar. De breda bäckerna symboliserade deras uppgift att föda barn, medan de små skallarna motiverades med att kvinnor inte hade samma intellektuella förutsättningar som män. (Hamberg 2004, s. 61)

Mot slutet av 1800-talet introducerades människorna i Darwins teorier om det naturliga och sexuella urvalet, även kallad evolutionsläran. Teorierna var influerade av dåtidens liberala idéer, men även av kolonialismens könsstereotypa och fördomsfulla uppfattningar av raser, kvinnor och män. Idag är många av Darwins teorier kraftigt ifrågasatta, men en del upprepas ändå så ofta att de nästan tas för sanningar, t.ex. teorin om dominanta hanar som ofta ges som förklaring till hur både djur och människosamhällen är uppbyggda. (Hamberg 2004, s. 62-63)

Mycket har hänt inom könsforskningen de senaste 200 åren. Studier av mannen och kvinnan idag börjar vid den genetiska informationen som är kodad i vårt DNA och som sedan förs vidare i kromosomerna. Av den genetiska informationen som kombineras vid befruktningen kommer hälften från en kvinna och andra hälften från en man. I människans celler finns fyrtiosex kromosomer och dessa är ordnade parvis. Könskromosomerna utgör ett par och dessa påverkar utvecklingen av kroppens manliga och kvinnliga könskaraktärer. Hos kvinnor består könskromosomerna av två X-kromosomer och hos män av en X- och en Y-kromosom. Genom påverkan från den genetiska informationen utvecklar människans kropp specialiserade organ, såsom livmoder hos kvinnor och testiklar hos män. En del fysiologiska skillnader utvecklas också, bland annat hormonbalansen i blodet och kvinnans menstruationscykel. (Connell 2002, s. 44)

Det forskare idag är intresserade av när det kommer till könsskillnader är i vilken grad kultur respektive biologi inverkar på dessa. Biologiska könsskillnader spelar en avgörande roll när kvinnan och mannen skapas, men människans DNA är ändå långt ifrån hela sanningen om dennes identitet. Enligt Leander utgör människans gener endast ritningen till individen. Miljöfaktorerna samverkar hela tiden med generna och kan slå igen i varierande grad. Människan föds inte heller som ett neutrum, utan besitter en rad attribut redan från födseln. Hur människan sedan utvecklas beror på hur hon bemöts, hur miljön ser ut där hon växer upp och vilka upplevelser och erfarenheter hon erhåller under livet. Ett sätt att försöka få svar på dessa frågor är att studera tvillingpar som vuxit upp på olika håll. (Leander 2004, s. 40-41)

3.2 Hjärnan

Vår hjärna är inget statiskt organ utan påverkas hela livet av inre och yttre faktorer. Redan banala upplevelser av omvärlden förändrar själva hjärnans struktur, som att läsa en bok eller att gå till affären. Det betyder att vi har ganska stor kontroll över utformningen av hjärnan. Genom att ägna oss åt en viss aktivitet eller bete oss på ett speciellt sätt förbättrar vi effektiviteten i förbindelserna, stärker minneskretsen och ändrar på så sätt hjärnans uppbyggnad. (Leander 2004, s. 59; Legato 2007, s. 23, 32-33)

Det är i mäns och kvinnors hjärnor som många forskare tror sig finna de avgörande skillnaderna mellan könen. Hittills har man kunnat fastställa att mäns hjärnor väger runt tio procent mer än kvinnors, men att kvinnors hjärnor är större än männens i förhållande till kroppsvikten. Själva storleken på hjärnan spelar ändå sist och slutligen ingen större roll. Däremot tror sig forskare ha upptäckt att kvinnor har en kompaktare hjärnbark och mer grå hjärnsubstans i vissa delar av hjärnan. Samtidigt har även konstaterats att kvinnor har mer invecklade och omfattande förbindelser mellan hjärncellerna än män, speciellt i prefrontalkortex, dvs. det område i hjärnan som hanterar bedömning och beslutsfattning, hjärnans så kallade styrorgan. I praktiken skulle detta betyda att kvinnor kan ha en ökad förmåga att inrikta sig på flera olika saker samtidigt. Detta skulle i gengäld innebära att det ligger en vis sanning i påståendet om att kvinnor är bättre på att göra flera saker samtidigt, medan män är bättre på att koncentrera sig på en enda uppgift från början till slut. Sanningshalten i detta kan ändå diskuteras och det finns garanterat de som skulle hävda motsatsen. (Legato 2007, s. 36-37; Eriksson 2006, s. 53)

Efter ytterligare undersökningar tror sig forskare även ha funnit specifika skillnader, eller begåvningar, mellan män och kvinnor som sägs hänga ihop med våra olika hjärnkonstellationer. Män lär bland annat vara bättre på att lösa spatiala problem än kvinnor, samt vara överlägsna när det gäller rumsliga uppgifter, som att vrida en geometrisk figur i tankarna. Dessa upptäckter sägs ha att göra med att höger hjärnhalva som bearbetar rumsuppfattning är större hos män än hos kvinnor. I gengäld lär kvinnor vara betydligt bättre på språk och att hitta rätt ord i ett sammanhang än vad män är. Detta kan förklaras med att kvinnor använder båda hjärnhalvorna vid språkhantering, medan männen främst använder den vänstra. Det är dock svårt att påvisa att någon av dessa skillnader skulle vara medfödda eller naturliga, utan det kan helt enkelt vara så att män och kvinnor övat respektive förmåga mera. Idag är det dessutom allmänt känt att kvinnor ända från barnsben får mer verbal stimuli än männen, vilket enkelt kunde förklara det faktum att kvinnor presterar bättre i språk och verbala tester. (Leander 2004, s. 60-61; Josefson 2005, s. 84)

3.3 Biologiska förklaringsmodeller

Att män och kvinnor skulle använda sina hjärnhalvor på olika sätt är bara en del av förklaringarna som ges till de biologiska könsskillnadernas eventuella existens. Enligt Hamberg (2004, s. 71-74) finns det två vedertagna biologiska förklaringsmodeller som används av forskare världen över för att förklara uppmätta kognitiva och beteendemässiga könsskillnader.

- Individens hjärna utsätts för olika mängder könshormoner, bland annat androgen och östrogen, såväl inne i livmodern som senare i livet, vilket leder till skillnader i hjärnans funktion och individers beteende. Skulle detta påstående stämma innebär det att människans könshormoner skulle kunna påverka människans beteende i manlig eller kvinnlig riktning. Trots att sanningshalten i denna teori är svårbedömd har forskningen om könshormonernas inverkan på intelligens och beteende fått ett stort genombrott.
- Anatomiska skillnader i hjärnans struktur och uppbyggnad orsakar kognitiva könsskillnader. Desvärre är inte heller denna teori helt vattentät eftersom det fortfarande är mycket forskarna inte vet om hjärnans arbete, hur våra hjärnhalvor verkligen fungerar inkluderat. Ny avancerad teknik, som har kunnat uppmäta blodflöden och ämnesomsättningar i hjärnan vid olika typer av arbetsuppgifter och stimuli, har nu som då rapporterat om upptäckta könsskillnader. Det är dock svårt att dra några slutsatser ur dessa forskningsrapporter då resultaten sällan är enhälliga utan ofta pekar åt olika håll.

Dessa två förklaringsmodeller hänger ihop på ett eller annat sätt. Till exempel menar forskare som studerar anatomiska könsskillnader att dessa kan ha uppkommit via påverkan från könshormoner. Att enbart förklara de existerande könsskillnaderna med biologiska förklaringsmodeller ger ändå inte ett täckande resultat, även de sociala aspekterna måste tas i beaktande.

3.4 Sociala förklaringsmodeller

När ett barn föds känner det inte till sitt eget kön. Barnets identitet - som också inkluderar uppfattningen av att vara antingen flicka eller pojke - bildas successivt i samverkan med de människor som omger barnet. Barnet är ovisst om att det är skillnad på rosa och blått, bilar och dockor, men det kommer snart att ändras. Omgivningen ser till att biologiskt kön efter hand blir socialt kön. (Bjerrum Nielsen & Rudberg 1991, s. 28)

Idag är det allmänt känt att könsidentiteten smälter ihop med den förväntade könsrollen under barndomen. Flickor och pojkar känner att könsidentiteten bekräftas av vuxenvärlden när de agerar enligt de rådande mönstren för könsroller i samhället. Könsroller är följaktligen någonting vi människor själva skapat och som styr oss mer än vi tror. De extrema genusföreträdarna idag väljer dock att se hela könet som en social konstruktion, istället för någonting som är förutbestämt av naturen. Enligt genusföreträdarna betyder detta att alla människor skulle födas lika och att allt könsbeteende styrs av uppfostran och miljö. Om deras teori håller betyder det att alla människor skulle kunna bli allt. Politisk vilja i kombination med en god uppfostran och alla bekymmer med flickors och pojkars olika förutsättningar skulle försvinna. Nu är människorna inga robotar och de flesta anser sig nog ha både kropp och själ, både drifter och en fri vilja. Dessutom finns även den andliga aspekten; människorna är grubblare och sökare av naturen. Att påstå att människan endast är en social konstruktion är alltså lika fel som att påstå att allt går tillbaka till biologin. Sanningen ligger någonstans mitt emellan, men exakt var är det ännu ingen som vet. (Leander 2004, s. 33-37)

3.5 Varför könsforskning?

En viktig följdfråga när biologiska och psykologiska könsskillnader konstateras är vilken praktisk betydelse skillnaderna kan ha (Hamberg 2004, s. 74). Enligt Leander (2004, s. 61) kan påvisade skillnader mellan könen vara väldigt viktig att känna till, t.ex. när man rehabiliterar patienter efter en stroke. Könsskillnaderna i våra hjärnor kan då förklara varför skador i vänster hjärnhalva kan få mer förödande konsekvenser hos män än hos kvinnor, framför allt när det gäller talet och språket.

Överlag är det väldigt viktigt att man tar en patients könstillhörighet i beaktande när man behandlar henne eller honom, inte bara när det handlar om en stroke. När det gäller sjukdomstillstånd finns det nämligen många saker som skiljer kvinnor och män åt. Kvinnor blir t.ex. oftare deprimerade, får social fobi och ätstörningar. Hos männen, däremot, ser man oftare medfödda funktionshinder som drabbar hjärnan. Dit hör bland andra Tourettes syndrom, autism och ADHD. Män drabbas också oftare av schizofreni och drogberoende än vad kvinnor gör. Andra specifika skillnader är att kvinnor vanligtvis har en lägre smärtröskel och oftare drabbas av olika värksjukdomar. Det betyder att de kan behöva andra typer av smärtlindring än män, t.ex. under operationer. Varför dessa skillnader existerar är till stor del oförklarade. Ett annat utforskat fält hur kvinnan reagerar olika för mediciner under sin menscykel. Eftersom kvinnor har cykliska svängningar i sina hormonnivåer under menscykeln påverkas även all form av läkemedelsbehandling. (Leander 2004, s. 64)

Trots att forskare tror sig kunna förklara en hel del skillnader mellan män och kvinnor är det klokt att inte köpa allt som sägs. Sanningshalten i forskarnas fynd är många gånger bristfällig och risken är stor att "upptäckterna" bara spär på de redan existerande könsstereotyperna i vårt samhälle. Man bör som sagt även komma ihåg att hjärnan är ett organ som ständigt ändras och därför kan det även vara svårt att dra slutsatser om huruvida eventuella skillnader i hjärnan mellan könen är medfödda eller inte. En del forskare, däribland professor Connell (2002, s. 45), hävdar dessutom att skillnaderna mellan mäns och kvinnors hjärnor är mycket mindre än vad den frenetiskt marknadsförda beskrivningen av "manligt och kvinnligt tänkande" vill ge sken av. Enligt Connell borde forskare istället fokusera på mäns och kvinnors likheter, då han anser att män och kvinnor har förvånansvärt mycket gemensamt såväl psykologiskt som biologiskt. (Hamberg 2004, s. 75; Nihlén & Nilsson 2006, s. 54)

4 Normer

Normer återfinns i alla samhällen, i alla tider, och representerar det vi anser vara det normala och accepterade beteende som är eftersträvansvärt i sammanhanget. Normer är osynliga och kan definieras som regler och självskrivna antaganden som ofta är så självklara att ingen ens kommer på idén att ifrågasätta dem. Så länge alla betar sig i enlighet med normerna uppfattar vi det som "normalt" och som "vanligt". Det är först när någon bryter mot normerna som vi reagerar och normerna blir synliga. Hur normerna ser ut och vem som uppfattas som norm varierar mellan olika platser och olika situationer. Några typiska exempel på normer i det västerländska samhället är att män bör vara tekniskt kunniga och att kvinnor skall vara omhändertagande och bra på att laga mat. (Elvin-Nowak & Thomsson 2003, s. 29; Nihlén & Nilsson 2006, s. 15)

Också bland könen finns en outtalad norm och inte helt oväntat är det mannen som uppfattas som rättesnöret. Att det manliga är norm i samhället syns på intet sätt lika tydligt idag som för hundra år sedan, men fortfarande är det ofta en genomsnittlig, medelålders man som representerar hela befolkningen. Att männen ses som prototyper är egentligen ganska förståeligt, eftersom den "stora världen", den utanför hemmet, sedan gammalt tillhört männen. Alla de viktiga och betydelsefulla posterna har tillhört männen, de har krigat, uppfunnit och fattat beslut i en värld där kvinnor inte varit delaktiga. Idag ser världen visserligen annorlunda ut, men kvinnorna tvingas fortfarande leva i skuggan av normen. Genom att till exempel poängtera skillnaden mellan präster och kvinnopräster, poliser och kvinnliga poliser, så konstaterar vi att detta inte är en "normal" präst eller polis, utan en kvinnlig sådan. Detta leder till att kvinnor blir ett slags tillägg till normprästen och normpolisen, men inte nödvändigtvis en avvikelse. Inom några få yrken är det ändå kvinnorna som representerar normen och männen som utgör tillägget, till exempel inom dagvården där det finns barnträdgårdslärare och manliga barnträdgårdslärare. (Nihlén & Nilsson 2006, s. 14-15; Hirdman 2007, s. 13)

Vad som uppfattas som kvinnligt och manligt kan också härledas till vårt normsystem. Det som bör poängteras är att en kvinna inte nödvändigtvis behöver vara kvinnlig, och en man inte är synonymt med att vara manlig. Kvinnlighet och manlighet uppstår i relationer med andra människor och är således skapade produkter som talar om för oss hur vi borde vara

för att passa in och bli accepterade i samhället. (Elwin-Nowak & Thomsson 2003, s. 23; Josefson 2005, s. 22)

4.1 Normer för kvinnlighet

Västvärldens kvinnoideal är på många sätt väldigt motsägelsefulla. Å ena sidan förväntas kvinnan göra som hon vill, kunna försörja sig själv och inte luta sig mot någon man. Å andra sidan sprids budskap om kvinnlighet som någonting sexigt, snyggt och ibland svagt, allt för att tillfredställa mannen. Kvinnlighet har genom tiderna handlat mycket om kroppen och fortfarande är kroppen och utseendet en väldigt viktig del av den kvinnliga identiteten. En annan viktig del av kvinnligheten är moderskapet, och alla kvinnor förväntas naturligtvis vilja ha barn. Egenskaper som kopplas ihop med kvinnlighet är social kompetens, empati och omvårdnad. Att visa känslor och öppet berätta vad man känner definierar också kvinnligheten. (Josefson 2005, s. 31-33)

Hur går det då för kvinnor som inte vill ha barn eller för dem som väljer att inte raka armhålorna? Det är en kamp att passa in och det är en kamp att sticka ut. Normerna som beskriver hur en kvinna skall vara för att anses kvinnlig är många gånger orimliga, med den påföljden att sjukdomar som depression, anorexi och bulimi blir allt vanligare. Danielsson och Jansson (2010, s. 82) beskriver dagens kvinnoideal som ett "stark-smart-smal" - ideal, som är svårt att stå emot om inte flickans identitet är baserad på självkänsla. För att undvika att hamn i "stark-smal-smart" - fällan måste flickan dessutom kunna acceptera svaghet både hos sig själv och hos andra, samt lära sig värdera, analysera och ifrågasätta. (Josefson 2005, s. 32)

4.2 Normer för manlighet

Många av de förväntningar som finns på männen idag är positiva men, liksom kvinnoidealen, omänskliga att leva upp till. Redan från barnsben får pojkarna lära sig att inte visa sig svaga eller osäkra, att gråta är någonting som bara flickor gör. De matas också tidigt i livet med förställningar om att sträva uppåt, bli chef och ha hög lön. Att jobba hårt och kunna försörja sig själv och andra är viktiga manlighetsfaktorer. Manlighet handlar även om att vara bättre än kvinnor, att kunna ta hand om och lotsa "sin" kvinna.

Kroppsmässigt står manligheten för allt som är starkt, stort, ståligt och muskulöst. (Ekman 1995, s. 143; Josefson 2005, s. 22, 26)

Männen dras med andra ord av stora prestationskrav i ett samhälle som inte accepterar att de visar sig svaga eller pratar och uttrycker sina känslor. Därför är det kanske inte så konstigt att forskning har visat att män generellt sätt känner sig mycket ensamare än kvinnor. Trots att både kvinnorna och männen förlorar på hur normsamhället är uppbyggt, så är männen många gånger mer utsatta än kvinnorna. Framför allt är det generellt mer accepterat för en kvinna att gå emot normerna än vad det är för en man. En kvinna kan gå klädd i pojkkläder och hålla andra kvinnor i handen utan att omgivningen nödvändigtvis reagerar. Klär däremot en man sig i kvinnokläder och håller hand med andra män kommer omgivningen troligtvis inte att se på saken med blinda ögon. Manlighetsidealen idag tvingar också männen att bita ihop vid motgångar eftersom det uppfattas som ett svek mot manligheten att visa sig svag. Istället döljer ofta männen de verkliga problemen bakom substansmissbruk, spelmissbruk, ilska eller genom att arbeta slut på sig själva. Kvinnors psykiska ohälsa upplevs i allmänhet som mer accepterad och i årtionden trodde också psykologer och doktorer att depression var betydligt vanligare bland kvinnor än bland män. Undersökningar gjorda idag pekar visserligen på samma resultat, men nu vet vi också att mörkertalet när det gäller depressioner hos män är stort. Att män mår dåligt i samma utsträckning som kvinnor, men kanske inte alltid får hjälp i tid, märks även på självmordsstatistiken som är betydligt högre bland män än bland kvinnor. (Josefson 2005, s. 26-27; Legato 2005, s. 181; Scelfo 2007, s. 44-45)

4.3 Queer och queerteori

Ordet queer kan användas i många olika sammanhang och kan ta sig många olika uttryck, ordets betydelse är däremot enkel; queer handlar om att förhålla sig kritisk till det normala. Queer kan dels vara en identitet där individen försöker eftersträva att inga könsrelaterade normer ska utgöra ett hinder för dennes liv, men queer kan även vara ett sätt att se på samhället, med särskild fokus på förhållanden som har med genus, sexualitet och makt att göra. Queer eftersträvar ändå inte upprättelse och tolerans för de individer som vanligen diskrimineras på grund av sin identitet eller sexuella preferens, utan fokuserar istället på det påstått normala. Med uppmaningar om att tänka bort om uppdelningarna och vända upp

och ner på påståendet om att det finns ett normalt och onormalt sätt att vara en sexuell man eller kvinna vill queer ge människor redskap att ifrågasätta samhällets vedertagna "sanningar". (Ambjörnsson 2006, s. 9, 27)

Inte heller queerteorin kan ses som en entydig teoribildning, utan bör snarare betraktas som ett antal olika perspektiv på samhälle, kultur och identitet. Den gemensamma nämnaren för dem alla är att de engagerar sig i föreställningar om avvikelse och normalitet. Typiska frågor som ställs inom queerteorin är bland annat: Hur uppkommer det vi människor kallar normalt? På vilket sätt upprätthålls normalitet? Vad får uppdelningen i avvikande/normal för konsekvenser för människors levnadsvillkor? (Ambjörnsson 2006, s. 51)

Queer handlar, som tidigare konstaterats, om processer av normalisering och inom queerteorin är det speciellt normer kring genus och sexualitet som intresserar. I huvudsak är queerforskare ute efter den normerande heterosexualiteten. Heterosexualitet för en queerteoretiker betraktas på samma sätt som alla andra former av social organisering, det vill säga som någonting som är socialt, kulturellt och historiskt skapat. En queerforskare tar således inte heterosexualiteten förgiven, utan undersöker istället på vilket sätt den skapas, upprätthålls och fungerar. För att klargöra syftet används ofta termen heteronormativitet. Genom att använda ordet heteronormativitet framom ordet heterosexualitet påvisar man att det är själva normsystemet man vill studera. Queerforskare intresserar sig således för systemet som gynnar ett visst sätt att organisera livet, snarare än enskilda människors sexuella handlingar. (Ambjörnsson 2006, s. 51-52)

5 Genusmedvetenpedagogik

Att medvetet börja arbeta för ett mer jämställt daghem tar tid och kräver vissa förutsättningar, men det är på intet sätt omöjligt. Jämställdhetsarbete handlar kort sagt om relationer, organisationen av tid, rum, material, bedömningsgrunder och maktförhållanden. Det handlar om att på ett medvetet sätt betrakta och reflektera över vardagliga händelser, samt att studera interaktionen mellan individer. Det är viktigt att alla i personalen känner sig delaktiga och är villiga att dela med sig av sina tankar och åsikter inför ett genusmedvetet arbete, för det är ju trots allt hos pedagogerna förändring måste ske. Det är de vuxna, och inte barnen, som ställer omedvetna förväntningar på flickor och pojkar, vilket i sin tur skapar ojämställdhet. (Svaleryd 2002, s. 30-31; Henkel 2006, s. 31)

Enligt Henkel (2006, s. 31-32) finns det vissa specifika förutsättningar som bör uppfyllas för att ett jämställdhetsarbete skall bära frukt. För det första måste var och en i personalen känna en vilja att förändra verksamheten och sig själva, samt ha konkreta mål och arbetsmetoder. Rutiner, en tydlig ansvarsfördelning och teoretiska och praktiska kunskaper om ämnet är också viktiga byggstenar i jakten på en mer jämställd förskola. När förarbetet är gjort och alla har kunskap om vad jämställdhet innebär är det sedan dags att gå från ord till handling.

5.1 Utgångspunkter för en genusmedveten pedagogik

Enligt Olofsson (2007, s. 57) kan man nå goda resultat inom jämställdhetsarbete genom att ta fasta på några viktiga pedagogiska grundstenar. Dessa grundstenar är väl kända och symboliserar också en god barnverksamhet i största allmänhet.

1. Tillföra istället för att ta ifrån

Att berika istället för att begränsa är en av de viktigaste grundprinciperna inom den genusmedvetna pedagogiken. Att arbeta genusmedvetet handlar inte om att ta ifrån flickorna ponnyhästarna eller hindra pojkarna från att leka med legoborgen. Däremot skall den genusmedvetna pedagogen tillföra flickor och pojkar både ponnyhästar och legoborgar. När barnen utvecklas och utformar sin personlighet skall pedagogen tillföra

flera alternativ och ge barnen möjlighet att utvecklas utanför ramarna av vad som anses kvinnligt eller manligt. Pojkkulturen med dess karaktäristiska egenskaper som mod, styrka och självständighet är inget pedagogerna skall beröva pojkarna. Inte heller den kommunikativa och omhändertagande flickkulturen skall berövas flickorna. Däremot skall pedagogerna kunna tillföra pojkarna och flickorna det de saknar. Inte alla pojkar trivs i manliga hierarkier där djungelns lag kan råda, därför måste pedagogerna kunna bryta negativa hierarkier och ge pojkarna mera närhet samt ett känslspråk. På så vis förbereds pojkarna också inför framtiden där kommunikation är viktig, både i arbetslivet och i relationer. Flickorna behöver många gånger lära sig att ta större plats och inte nedvärdera sig själva och sitt kön. Självständighet, mod och tuffhet är egenskaper som är viktiga även för flickorna. (Olofsson 2007, s. 59-60)

2. Bemöta barnen där var de befinner sig

För att barnen skall känna sig respekterade och för att nå goda pedagogiska resultat bör pedagogerna utgå från barnens erfarenheter möta barnen där var de befinner sig. Genom att träda in i barnens värld kan pedagogerna öppna nya möjligheter och göra barnens personliga sfär större. Pojkarna har en tendens att stänga in sig i lekrum, var de sedan springer runt och utövar vilda lekar. Detta skall pedagogerna på intet sätt ta ifrån dem, däremot kan pedagogerna öppna den stängda dörren och gå in till pojkarna. Genom att ta sig tid för pojkarna kan pedagogerna ge dem närhet och kroppskontakt, samtidigt som pojkarna får lära sig om hänsyn och omtanke. Tycker flickorna om att leka med dockor skall de också få fortsätta med det. För att kunna möta flickorna i deras situation och samtidigt kunna berika dem med nya möjligheter kan pedagogerna använda dockorna i jämställdhetsarbetet. Varför inte låta dockorna gå ut på äventyr eller bilda en tuffhetsklubb? Ett bra och enkelt exempel på hur pedagogerna kan vidga barnens vyer och ge leken flera olika dimensioner. (Olofsson 2007, s. 60, 62)

3. Betona det positiva

Att ständigt förmana och fokusera på det negativa skapar definitivt en dålig stämning i barngruppen. Betonar pedagogerna däremot det positiva ger det en bra stämning och goda resultat. Alla människor vill bli sedda och därför upprepar vi också gärna ett beteende vi har blivit uppmärksammade för, speciellt om uppmärksamheten har varit positiv. Dessa

enkla grundprinciper glöms tyvärr lätt bort och inte sällan hamnar pedagogen i en destruktiv "förmaningscirkel" som varken personal eller barn blir gladare av. (Olofsson 2007, s. 63)

Något som pedagogen kan göra istället för att kritisera barnen när de uppträder enligt stereotypa könsmonster, är att ge positiv förstärkning när barnen vågar överskrida könsnormerna. Det betyder att pedagogen skall uppmärksamma pojken när han visar sig empatisk och omvårdande istället för när han uppträder bryskt och egoistiskt. Flickan kan ges positiv bekräftelse när hon vågar ta plats, istället för att genom missriktad uppmärksamhet vidare förstärka hennes lugna och försiktiga sidor. (Olofsson 2007, s. 63-64)

4. Leken som metod

Leken är viktig, det är de flesta överens om. Leken är även ett ypperligt redskap inom den genusmedvetna pedagogiken. Genom att använda leken som metod kan pedagogen åstadkomma en glädjefylld samvaro med barnen där pojkarna på ett lekfullt sätt förstå det positiva med att vara omtänksam och snäll och låta det bli en del av deras identitet. I gengäld kan leken få flickorna att förstå hur roligt det kan vara att få känna sig modig, självsäker och tuff. (Olofsson 2007, s. 64-65)

5.2 Könstämplade rum

Fortfarande existerar de på daghem, de könstämplade rummen. Där finns ett dockrum/dockvrå för flickor och ett byggrum för pojkarna. Rummen är inredda med en avsikt att locka antingen flickor eller pojkar till lek. I dockrummen finns vanligen dockor, sängar, utklädningskläder, en spis, mjuka djur med mera. I byggrummen hittas ofta actionfigurer, lego, kuddar, byggklossar, bilar och så vidare.

När barn börjar på daghem förstår de med tiden i vilket av rummen som de hör hemma. Flickorna trivs i dockrummen, men kan någon gång befinna sig i byggrummet. Pojkar håller sig ofta uteslutande i byggrummet. Som tidigare nämnts är ett av målen med jämställdhetsarbete att vidga barnens vyer, så att de kan välja leksaker, lekkamrater och

material på ett mindre könsbundet sätt. Ett könsstämplat rum sätter desvärre käppar i hjulet för genusarbetet. På Stormhattens förskola i Sverige ville man bli fri från de könsmärkta rummen och började blanda barbie dockor, actionfigurer, bilar och mjuka djur i alla rum samt gav rummen könsneutrala namn. I början gjorde barnen allt för att återställa den vanliga ordningen. Personalen flyttade om och barnen flyttade tillbaka. Detta pågick en tid tills barnen vände sig med ordningen och då blottades även de positiva effekterna av arbetet; barnen började leka mer könsblandat. Såväl flickor som pojkar började överskrida könsgränserna när de valde material, men detta märktes ändå tydligast bland flickorna som började leka betydligt mer med byggmaterial i sina lekar. Liksom Olofssons fyra pedagogiska grundprinciper är detta en relativt enkel metod, med vilken man kan uppnå framgång inom genusarbetet på daghem. (Olofsson 2007, s. 72-74)

6 Folkhälsans jämställdhetsarbete

En förening i Finland som jobbar aktivt för ett mer jämställt bemötande och en mer jämställd behandling av flickor och pojkar på daghem är Folkhälsan. År 2007 började Folkhälsan för första gången att arbeta med jämställdhet på dagis i samarbete med teatergruppen Blaue Frau och deras pjäs "Prins Enok och prins Sessan", som ifrågasatte de klassiska sagornas syn på kön. Pjäsen var ämnad för barn på daghem och Folkhälsans bidrag blev ett utarbetat arbetsmaterial, "Ett mer jämställt dagis", som personalen fick när de bokade den turnerande pjäsen till sitt daghem. Året därpå fortsatte Folkhälsan att jobba med jämställdhet genom att ordna seminarier om könsroller i samband med pjäsen. Intresset för jämställdhetsfrågor eskalerade och Folkhälsan vidgade då konceptet. I samarbete med andra aktörer ordnade Folkhälsan ett större seminarium som fick namnet "Med ett jämställt daghem som mål - Seminarium om en jämställd småbarnsfostran". Huvudgästen på seminariet var Kajsa Wahlström som är en föregångare inom arbetet med jämställdhet på daghem i Sverige. (Sundell 2012, s. 9)

På Folkhälsan förstod man att det fanns en klar efterfrågan på liknande utbildningar och forskningar i Finland och inledde därför år 2009 pilotprojektet "Ett jämställt dagis", vars syfte var att utreda hur det hälsofrämjande arbetet på Folkhälsans daghem såg ut ur ett jämställdhetsperspektiv, samt ge personalen konkreta metoder för att gå vidare i arbetet med ett jämställt bemötande av barnen. Detta gjorde man genom att undersöka hur personalen på två av Folkhälsans daghem bemötte barnen och genom att studera daghemsmiljön. Personalen utbildades också i jämställdhetspedagogik, fick ta del av jämställdhetsfrämjande metoder och analysera sitt eget arbete ur ett genusperspektiv. Trots att projektet i första hand riktade sig till Folkhälsans egna daghem erbjöd föreningen även personal från andra daghem utbildningar, seminarier och material. (Sundell 2012, s. 2, 9)

Liknande erfarenheter och forskning saknades helt i Finland sedan tidigare och Folkhälsan har därför utgått mycket från de riksvenska erfarenheterna, kunskaperna och metoderna i sitt pilotprojekt. Sundell (2012, s. 3) beskriver organisationen Folkhälsan som "en föregångare i Finland inom jämställdhetsarbete på daghem". Projektet har fått mycket uppmärksamhet i media både på svenskt och finskt håll. (Sundell 2012, s. 2-3)

6.1 Metoder för observationer

Det beslöts att tyngdpunkten inom Folkhälsans jämställdhetsprojekt skulle ligga på det jämställda bemötandet. Sundell (2012, s. 2) motiverar beslutet enligt följande: ”Ett bemötande som snarare baserar sig på kön än på behov kan leda till att flickor och pojkar utvecklar olika egenskaper och förmågor. Ändå behöver alla barn lära sig social kompetens och att prata om känslor, diskutera, ta ansvar, visa hänsyn, få plats, bli självständiga och få bekräftelse för den person de är. Varierande egenskaper behöver stärkas hos alla barn redan som små, oberoende av kön.”

Att bryta invanda mönster i strävan efter ett mer jämställt daghem är en lång process, som handlar om kunskapshöjning, och att förändra egna förväntningar och attityder. För att kunna förändra det egna förhållningssättet är observation nödvändigt. I samarbete med rikssvenska Kristina Henkel, som utbildar och handleder personal i praktiskt jämställdhetsarbete, erbjöds personalen på pilotdaghemmen samt andra intresserade en tredelad utbildning i praktiskt jämställdhetsarbete på daghem. Med den utbildningen som grund började sedan personalen på pilotdaghemmen att genusanalysera böcker, observera talarutrymme, observera daghemmets material, observera vem som leker var och med vem samt observera daghemsmiljön. (Sundell 2012, s. 11, 13)

6.1.1 Observationer med videokamera

En del av observationerna på daghemmen gjordes med hjälp av en videokamera, för att personalen på så sätt skulle bli medvetna om sina egna könsnormativa handlingsmönster. Korta filmsnuttar på 5-20 minuter per gång spelades in, och alla behandlade de vardagliga situationer på daghemmet. Första gången filmerna studerades var Kristina Henkel med och handledde samt gav konkreta råd för hur personalen kunde utveckla arbetet. I fortsättningen var det projektledare Sara Sundell som tittade på utvalda delar ur filmerna tillsammans med personalen på daghemmen. De utvalda delarna ur materialet kunde innehålla såväl positiva saker som saker som kunde förbättras och diskuteras. (Sundell 2012, s. 11, 13-15)

Filmningarna på pilotdaghemmen påbörjades efter att personalen gått en del av Henkels utbildning och ibland märktes det tydligt att personalen tagit till sig av Henkels

föreläsningar. Eftersom inga observationer med videokamera gjorts innan personalen startade utbildningen fanns det tyvärr inget material att jämföra med. Sundell (2012, s. 15) framhäver ändå att slutresultatet, det vill säga att bemötandet av barnen blivit mer jämställt, trots allt är det viktigaste. (Sundell 2012, s. 15)

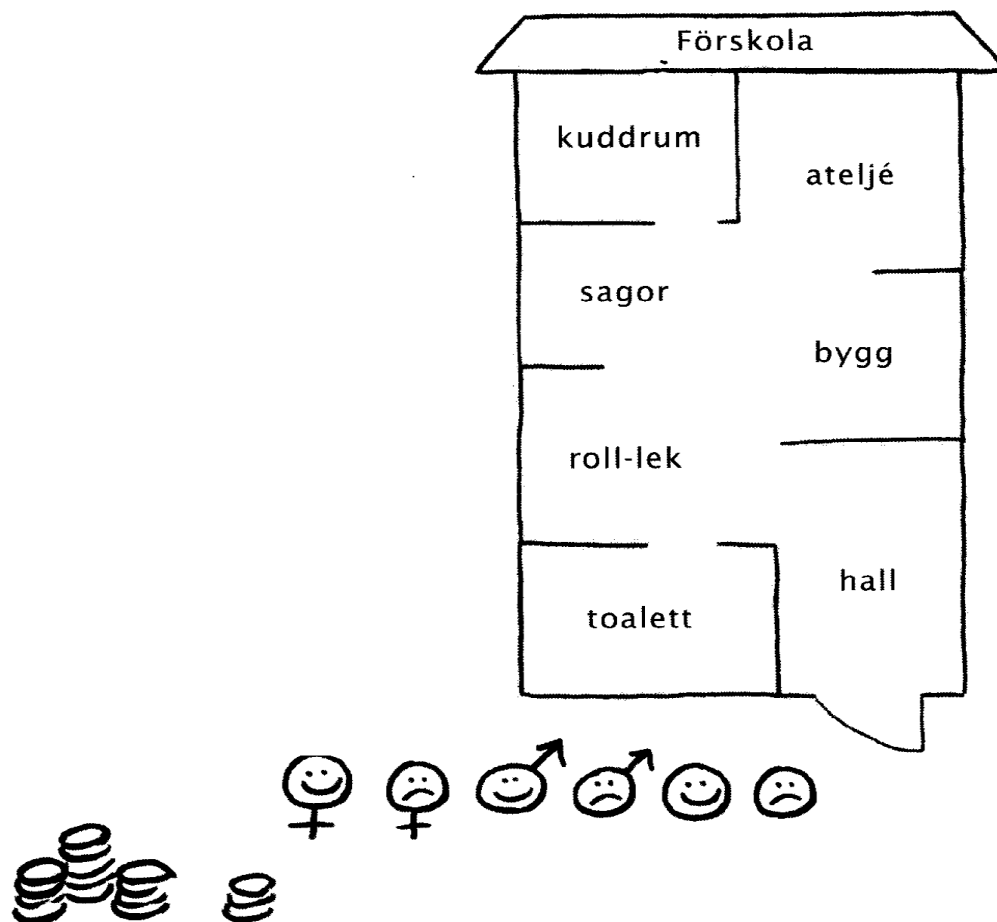
6.1.2 Husmodellen

En annan metod som pilotdaghemmen använde sig av var husmodellen. Husmodellen kan användas av personal i första hand, men även av lite större barn som vill reflektera över och lyfta fram sin situation. Med hjälp av husmodellen kan användaren på ett fysiskt sätt beskriva arbetsmiljön i form av en karta över arbetsplatsen. Husmodellen görs på följande sätt:

1. Rita en karta över daghemmet och namnge alla rum och utrymmen.
2. Sätt upp kartan i till exempel personalrummet.
3. Observera var flickorna respektive pojkarna tycker om/brukar vara och var de ogillar/inte brukar vara med hjälp av sura och glada munnar.
4. Gör på liknande sätt med pedagogerna.
5. Analysera bilden och diskutera er fram till eventuella förändringar. (Henkel 2006, s. 57-58; Sundell 2012, s. 14)

Genom att göra upp en husmodell över ett daghem är det lättare att konkret upptäcka problem, samtidigt som det även är ett bra sätt att se möjligheterna. Efter att personalen på daghemmet diskuterat kartan kan det vara bra att fortsätta analysen genom att fundera på saker som:

- Vilka lekar pedagogen uppmuntrar.
- Vem pedagogen uppmuntrar barnen att leka med. Flickor med flickor och pojkar med pojkar?
- Materialresurser. Finns det så att det räcker till alla? Om inte vem väljer först?
- Om det finns aktiviteter som pedagogen avbryter eller avleder och i så fall varför.
- Hur pedagogen kan stärka barnens val av lek. (Henkel 2006, s. 57, 59)

(Henkel 2006, s. 58)

6.1.3 Redovisning av observationerna

Innan Folkhälsan körde igång projektet "Ett jämställt dagis" upplevde föreståndaren på ett av daghemmet att de redan arbetade jämställt och bemötte alla barn likvärdigt. När projektet väl kört igång och personalen fått nödvändig utbildning insåg personalen att så inte var fallet. Tack vare videofilmerna var det väldigt enkelt att se hur personalen vid vissa tillfällen bemötte barnen olika, beroende på kön, och gav dem olika förutsättningar. Förvisso bemöttes inte heller alla flickor eller alla pojkar lika, men man kunde tydligt se att skillnaderna mellan könen var mer utmärkande. En del barn tog mer plats och fick mer makt än andra, men i det stora hela var det inte till förmån varken för flickorna eller för pojkarna. (Sundell 2012, s. 16, 18)

Andra fenomen som blev synliga i och med videofilmandet var hur pedagogerna ofta delade upp barnen efter kön. Pedagogerna pratade också mer med flickorna medan

pojarna många gånger bara fick korta uppmaningar. Enligt Sundell gavs istället pojkarna mera utrymme, de fick oftare muntur och fick även välja oftare. Vanligen förväntades flickorna klara sig bättre själva och hjälpa till mer, medan pojkarna ansågs vara besvärligare och kom lättare undan när det var dags att städa. Vid genomgången av videofilmerna uppmärksammades också att en del leksaker och utklädningskläder användes endast av flickor eller endast av pojkar. Dessutom fick pojkarna oftare hjälp vid på- och avklädning utan att begära om det. (Sundell 2012, s. 16)

Projektet avslutades officiellt år 2010, men daghemmen jobbar fortsättningsvis med att bibehålla och förbättra jämställdheten. Enligt personalen på daghemmen har projektet bidragit till många goda förändringar i daghemsmiljön. Framför allt bemöts flickor och pojkar mer lika än tidigare, de har fått flera valmöjligheter och deras handlingsutrymme har blivit markant större. Såväl personal som barn har fått en större medvetenhet, vilket påverkar barnen positivt och underlättar överskridandet av könsnormerna. (Sundell 2012, s. 18)

Andra positiva resultat som uppkommit efter jämställdhetsprojektet är att såväl barnens kläder som leksaker blivit mindre könsnormativa. Eftersom personalen medvetet fäst uppmärksamhet på andra saker än barnens klädsel finns inte längre samma behov bland barnen att klä sig i fina könsenliga kläder. De blir bekräftade ändå. Leker gör barnen nu för tiden mer varierat och flickor och pojkar leker oftare tillsammans än tidigare. När projektet startade uppmärksammade bland annat personalen att inga flickor lekte med lego. Efter att medvetet ha introducerat flickorna till lego blev dem snabbt populära bland alla barn. (Sundell 2012, s. 18-19)

Tack vare husmodellen upptäckte även ett av daghemmen att kuddrummet var väldigt pojkdominerat och ingen ur personalen ville närvara där på grund av de vilda lekarna. Personalen satte då igång med att förändra rummet, så att alla på daghemmet kände sig välkomna där. Under en diskussion med Kristina Henkel bestämdes även att personalen skulle investera i en ”städklocka” som de skulle ringa i när barnen förväntades börja städa. Tanken bakom var att alla barnen borde höra klockan lika bra och att undvika scenariot där endast flickorna var de som städade. När det nya systemet kommit i gång ordentligt visade sig ”städklockan” vara en lyckad investering. (Sundell 2012, s. 19)

6.2 Slutresultat

Folkhälsans projekt ”Ett jämställt dagis” gynnar på intet sätt bara egna föreningen. Förutom alla informationskvällar och föreläsningstillfällen som Folkhälsan ordnat för intresserade såväl i Österbotten som i Södra Finland finns även Sara Sundells rapport över pilotprojektet tillgängligt på Internet. I samband med projektet utarbetades även två arbetsmaterial som stöd för jämställdhet på dagis, materialhäftet ”För ett mer jämställt dagis” som utkom 2009, samt bildmaterial ”Vidga lekarna, bryt normerna” från 2011. Bildmaterialet, även kallat ”inspirationsbilder”, innehåller nio bilder med diskussionsfrågor på baksidan och är skapat tillsammans med Fredrika Biström och bildkonstnären Heidi Lunabba. Idén bakom materialet är att det skall öppna för diskussion kring normer och bana väg för nya förhandlingssätt. Folkhälsans inspirationsbilder kommer att användas i mina undersökningar tillsammans med barnen. (Sundell 2012, s. 2,8)

7 Undersökningens genomförande

Syftet med detta kapitel är att beskriva hur jag har utfört min empiriska undersökning samt vilka metoder som har tillämpats för att tolka insamlat material. Jag redogör även för valet av undersökningsspersoner samt vilka tillstånd som krävs för att få genomföra undersökningar på daghem.

7.1 Undersökningsspersoner

När jag började planera min undersökning tog jag i beaktande en liknande undersökning som gjorts av Josefine Nyby vid Yrkeshögskolan Novia i Vasa år 2011. I sin undersökning fokuserade Nyby främst på hur och när barn börjar tillägna sig sin könsroll och hade således undersökt två olika ålderskategorier, tre- och femåriga barn. Eftersom mitt mål inte var att undersöka skillnader mellan olika åldersgrupper beslöt jag mig för att hålla mig till en specifik målgrupp. Valet föll på barn som är födda år 2007. Uppdelade på två olika daghem blev det sammanlagda deltagarantalet tretton stycken. Majoriteten av dessa barn var vid undersökningens genomförande fem år gamla, men flera skulle fylla sex år inom kort. Barnen kommer således att börja förskolan till hösten. Jag valde att fokusera på de äldsta barnen på daghemmet eftersom jag var osäker på om yngre barn skulle klara av att sitta och diskutera bilder och kunna förklara varför de upplever någonting som rätt eller fel. För att inte göra ämnet allt för brett valde jag att inte heller ta med förskolebarnen i undersökningarna.

Förutom barnen som deltog i undersökningen medverkade även barnens personal i intervjuer. För att också här begränsa antalet deltagare beslöt jag att endast personalen från de avdelningarna som berördes av undersökningarna skulle delta. På första daghemmet innebar det fyra stycken personer och på det andra daghemmet tre stycken personer. Alla i personalen fick på förhand gå igenom frågorna och fundera på undersökningsresultatet tillsammans, men själva intervjun gjordes endast tillsammans med en ur personalen. Denne fick på så vis representera hela personalens åsikter och ståndpunkter. Jag ville inte heller lämna barnens föräldrar helt utanför min undersökning och har därför erbjudit dem att ta del av mitt färdigställda lärdomsprov. Finns ytterligare intresse har jag även lovat att

komma och berätta mer ingående om mina undersökningar under ett föräldramöte eller dylikt.

Innan jag påbörjade undersökningarna och intervjuerna var jag tvungen att ta reda på vilka tillstånd som krävdes och få dem godkända för att över huvud taget få göra undersökningar på daghem. Första tillståndet som behövdes var ett godkännande av chefen för småbarnsfostran inom kommunen. När jag hade fått det skulle även barnens föräldrar ge tillåtelse till att deras barn får delta i undersökningarna (se bilaga 1). Alla svarsblanketter som föräldrarna lämnade in var positiva.

7.2 Val av metod

Jag har valt att använda mig av kvalitativa metoder i min undersökning. Kvalitativa metoder är mycket användbara när man vill studera sammanhang som kräver förståelse. Om det man studerar inte är självklart från första början utan avslöjas efter hand är kvalitativa metoder också att föredra. Fördelar med att använda sig av kvalitativa metoder är att de går att justera efter situationen och undersökningen. Materialinsamlingen är inte heller begränsad till en viss tidpunkt, utan det är möjligt att samla in material så länge det finns behov av det. Att kvalitativa metoder även är flexibla och enkelt går att kombinera med andra metoder, såväl kvalitativa som kvantitativa, underlättade också mitt val av metod, då min undersökning är indelad i två olika moment. (Eliasson 2006, s. 27-28)

Min empiriska del inleddes med en undersökning tillsammans med barn födda 2007. Den första relevanta frågan man bör ställa sig när man skall studera barn är om det skall ske enskilt eller i grupp. Vilket tillvägagångssätt som väljs beror på syftet, vill man studera hur det enskilda barnet tänker eller hur barnet uppfattat en viss företeelse sker undersökningen med fördel enskilt. Vill undersökaren däremot få reda på hur en grupp barn tänker kring eller ger uttryck för en viss företeelse är en gruppundersökning det bästa alternativet. Då mitt mål var att få fram hur det enskilda barnet påverkades av könsnormer och för att undvika att barnen påverkade varandra var enskilda undersökningar det självklara valet för mig. (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000, s. 29)

Det som är viktigt att komma ihåg när man samtalar med barn i en undersökning eller i en intervju är att strukturera innehållet utifrån barnens erfarenhets- och tankevärld. I en undersökningssituation bör undersökaren därför lägga stor vikt på frågorna, hur de formuleras samt hur uppföljningen av barnens svar går till. En annan väsentlig sak undersökaren bör fokusera på är att skapa en förtrolig kontakt med barnet innan undersökningarna påbörjas. Utan barnens förtroende är risken stor att samarbetet inte fungerar och undersökaren står tomhänt. Andra saker som har stor inverkan på slutresultatet är det praktiska arrangemanget kring undersökningen. När man gör undersökningar tillsammans med barn är det viktigt att ha valt en lugn plats för att barnet lättare skall kunna koncentrera sig och inte förlora intresset. Doverborg & Pramling Samuelsson (2000, s. 25) framhäver även vikten av att komma väl förberedd, eftersom barn lätt kan bli oroliga och okoncentrerade om undersökaren plötsligt börjar gräva bland papper eller mixtra med bandspelaren. (Doverborg & Pramling Samuelsson 2000, s. 17, 29)

Det andra momentet i min empiriska del var att intervjua personalen på avdelningen angående jämställdhet på daghemmet. Vid kvalitativa intervjuundersökningar kan intervjuaren välja mellan att göra enskilda intervjuer och gruppintervjuer (Eliasson 2006, s. 25). Jag beslöt mig för att göra en enskild intervju med endast en ur personalen på vardera daghemmen. Att jag valde ut en person som fick representera hela personalen istället för att göra en gruppintervju handlade mycket om det praktiska, det var helt enkelt lättare för en person att ta sig tid än för hela personalen samtidigt. En annan orsak till att jag valde att bara intervjua en person var att jag inte såg några egentliga fördelar med en gruppintervju, alla i personalen blev ändå engagerade i ämnet genom intervjufrågorna och undersökningarna, vilket också var mitt syfte.

Jag valde att kombinera undersökningar med intervjuer eftersom jag ville studera jämställdheten på daghemmen från såväl barnens som personalens synvinkel. Trots att daghemmet inte är enda stället var barnen bildar sig uppfattningar om normer och vad som är rätt och fel i vissa sammanhang, så är daghemmet ett tacksamt ställe att göra undersökningar på. Att endast fokusera på barnen kändes inte heller som en lösning, eftersom jag ville göra personalen delaktig i processen och studera jämställdheten på daghem som helhet. Som jag beskriver i teoridelen (se kapitel 5) är pedagogernas insats i jämställdhetsarbetet oersättlig, men det kräver också kunskap för att lyckas förändra

någoting som länge blivit taget förgivet. Även om mitt syfte inte var att utbilda personalen, så hoppas jag att mitt arbete i alla fall givit personalen någoting att fundera och reflektera över.

7.3 Metodbeskrivning

Till min empiriska del valde jag ut två daghem i en kommun i Österbotten. Sammanlagt deltog tretton barn och sju vuxna. På ett av daghemmen inledde jag med undersökningarna tillsammans med barnen, medan jag på det andra daghemmet inledde med personalintervjun. Detta var inte planerat utan genomfördes i enlighet med vad som passade bäst för såväl barn som personal. Ordningsföljden spelade sist och slutligen ingen roll eftersom mina moment var fristående.

Syftet med mina undersökningar tillsammans med barnen var att studera hur barnen påverkas av samhällets rådande könsnormer och detta gjorde jag med hjälp av inspirationsbilder som Folkhälsan tagit fram. Av Folkhälsans nio bilder valde jag ut fem stycken bilder som jag diskuterade tillsammans med barnen. Jag valde att inte använda alla bilderna eftersom diskussionen med varje enskilt barn skulle ha blivit onödigt lång. Jag ansåg även att jag skulle få till en överskådlig helhet trots att jag inte visade barnen alla bilderna. När jag handplockade de fem bilderna ur materialet försökte jag välja bilder som jag trodde skulle fånga barnens intresse och locka till ivriga diskussioner. Jag hade även könsfördelningen i åtanke och plockade ut bilder där både flickor och pojkar bryter mot traditionella könsnormer.

Den första av de fem bilderna som jag visade åt barnen föreställde en actionman, som är i full färd med att dela ut mjölk och förse ponnyhästar och smådjur med mat. Den andra bilden föreställde Barbie på en motorcykel. Den tredje bilden föreställde ett tvillingpar, varav det ena barnet är klätt i röd-blommiga kläder och det andra barnet är klätt i blå skjorta och jeans. Fjärde bilden föreställde en flicka i prinsessklänning och en svart mask över ansikte i färd med att slå till en boll med ett slagträ. Sista bilden föreställde en pojke i en rosa hatt som leker med ett sagoslott. Bakom alla bilder hade Folkhälsan färdigt formulerat icke ledande frågor och i mån av möjlighet försökte jag att använda mig av dessa. Den första frågan jag ställde till alla barnen gällande alla bilder var: *Vad händer/vad*

ser du på bilden? Därefter kunde jag fråga: Brukar du leka så här? Om barnet svarade: "Nej!" frågade jag alltid: Varför? Vidare kunde jag fråga: Hur känner sig figuren/dockan på bilden? Är den t.ex. glad, arg, ledsen, ivrig... På bilderna med riktiga människor frågade jag: ser barnet starkt eller svagt ut? Varför? Vems är leksakerna som barnet leker med? Om barnet svarade att det inte är barnets egna leksaker frågade jag alltid: Varför? Efteråt lät jag alltid barnen försöka motivera sina svar. Frågorna till bilden med den rödklädda "flickan" och den blåklädda "pojken" formulerades en aning annorlunda. Om barnet påstod att ena personen var en flicka och den andra en pojke frågade jag: Hur vet man om ett barn är en flicka eller en pojke? Får alla barn ha alla sorters kläder/alla färger? Kan barnen på bilden byta kläder med varandra?

Jag valde ut en lite avskild plats på varje daghem där jag skulle få diskutera bilderna med barnen ostört. En i gången tog jag sedan in barnen i rummet och förklarade vad vi gjorde där. Jag var noggrann med att poängtera att detta bara var en lek och att man fick säga precis vad man ville, att inga svar kunde vara "fel". Till min hjälp använde jag mig av en bandspelare och om jag märkte att något av barnen verkade nervöst visade jag bandspelaren och bad barnet säga någonting medan jag spelade in det. När barnet sedan fick höra sin röst och insåg att bandspelaren inte var farlig kunde det bättre slappna av. Det är en utmaning att göra en dylik undersökning avslappnad och vardaglig tillsammans med barn utan att de uppfattar det som ett förhör eller ett test. Med de allra flesta barnen gick ändå min undersökning riktigt bra och det var bara ett barn som inte var fullt så samarbetsvilligt.

Personalen hade som sagt blivit tilldelade frågor på förhand och ombads diskutera dem tillsammans. Jag bestämde mig för att inte avslöja undersökningsresultaten förrän efter avslutad intervju. Detta motiverade jag med att jag inte ville att mina resultat skulle påverka personalen i någon riktning, då jag ville ha deras ärliga åsikt om hur de upplever att jämställdheten fungerar i gruppen och om de tror att de kunde göra någonting annorlunda. Från båda daghemmen valde jag ut en barnträdgårdslärare som jag intervjuade. Frågorna hittas som bilaga (se bilaga 2).

Att Folkhälsans undersökningar och material har en väldigt central roll i mitt lärdomsprov är ett medvetet val. Folkhälsan är en föregångare inom jämställdhetsarbetet bland barn på daghem i Finland och deras projekt är fortfarande unikt på finländskt håll. Efter att ha

deltagit i en av Folkhälsans jämställdhetsföreläsningar förstod jag att deras projekt och tillhörande material kommer att utgöra en bra grund i mitt eget lärdomsprov. Det faktum att Folkhälsan också fått mycket hjälp från framstående genuspedagoger i Sverige, som Kajsa Wahlström och Kristina Henkel, gör deras arbete ännu mer trovärdigt och aktualiserat, eftersom Sverige ligger före Finland på många punkter när det kommer till jämställdhet på daghem.

7.4 Datasekretess

För att skydda barnens och personalens identitet framkommer endast kön och, i barnens fall, ålder. Vid undersökningarna tillsammans med barnen använde jag en bandspelare och materialet raderades efter användning. Personalen fick själva bestämma om de ville intervjuas med eller utan bandspelare och jag frågade även om lov att få citera personalen i mitt lärdomsprov. En av intervjuerna skedde med hjälp av anteckningar och den andra intervjun bandades in. Allt material raderades efter användning.

8 Resultatredovisning och diskussion

Under denna rubrik kommer jag att redogöra för resultaten från min undersökning och mina intervjuer. Resultatredovisningen är indelad i två mindre delar och jag skiljer på de båda daghemmen i min undersökning genom att kalla dem "det första daghemmet" och "det andra daghemmet", enligt den ordning undersökningarna och intervjuerna gjordes på daghemmen. Den första delen, kapitel 8.1, handlar om barnens förhållande till könsnormer och den andra delen, kapitel 8.2, berör intervjuerna med barnens personal. I båda kapitlen citerar och tolkar jag i viss mån svaren som getts samt lyfter fram saker som jag anser vara viktiga. Den huvudsakliga analysen av de båda delarna kommer att ske i kapitel 9.

8.1 Undersökningen tillsammans med barnen

Undersökningarna gjordes på två olika daghem vid sammanlagt tre olika tillfällen för att så många barn som möjligt skulle kunna delta. Deltagarantalet från vardera daghemmen var relativt jämt fördelat med sex barn från det första daghemmet och sju barn från det andra. Sammanlagt deltog alltså tretton barn i undersökningarna och av dessa var fyra pojkar och nio var flickor. Könstillfördelningen var med andra ord inte helt jämn. I detta kapitel kommer jag att presentera resultatet av undersökningarna och med hjälp av citat och personliga tolkningar förklara hur barnen i min undersökning förhöll sig till könsnormer och hur de påverkades när könsnormer bröts. De gånger som det har varit möjligt att urskilja skillnader mellan de båda daghemmen har jag gjort detta, men i och med att resultaten visade sig vara väldigt enhetliga har jag i huvudsak fokuserat på barnen som helhet.

En första slutsats som jag kan dra från mina undersökningar var att de flesta barn generellt reagerade starkare när det var riktiga barn med i bilden. De två första bilderna som jag visade innehöll enbart leksaker som på olika sätt bröt mot könsnormer, men reaktionerna var då mer blandade och flera av barnen upplevde över huvud taget inget konstigt med dessa bilder. Bilden med actionmannen som gav mat åt djuren gav upphov till minst reaktioner och jag blev uppriktigt sagt förvånad över hur många barn som tyckte att leken såg rolig ut och hur många barn som kunde tänka sig att leka på liknande sätt. En flicka beskrev bilden som jättefin, men när jag frågade om hon kunde tänka sig att leka som på bilden sade hon att hon bara skulle vilja leka med hästen och småfigurerna. Actionmannen

tyckte hon nämligen inte att var rolig. När jag diskuterade bilden där Barbie åker på en motorcykel tillsammans med en flicka var det inget tvivel om att det måste vara en flicka som leker leken som vi såg på bilden för *"flickor leker ju med dockor alltid"*. När jag frågade om inte en pojke lika väl kunde leka med dockan svarade hon: *"Nä, pojkar tycker ju inte om dockor!"*. Också en pojke var aningen tveksam till Barbiedockan med motorcykeln och hävdade att han hellre leker med legogubbar och legobilar än med Barbiedockor och motorcyklar.

När jag frågade barnen hur de tror att leksaksfigurerna på de två första bilderna känner sig fick jag ungefär lika många svar som det fanns barn. Ofta gav jag dessutom barnen olika alternativ om de hade svårt att besvara frågan, och då valde de ofta något av mina föreslagna alternativ. Det intressantaste svaret gav ändå en flicka som ansåg att actiongubben på första bilden var arg, medan Barbie på bild nummer två var glad. Hon motiverade sina svar med att hon kunde se det på dockornas munnar.

En vanlig fråga jag ställde barnen var om de brukade leka på samma sätt som på bilden. På bilderna med enbart leksaksmotiv fick jag väldigt spridda svar vid båda daghemmen. Jag märkte även ganska snart att jag måste vidareutveckla frågan för att inte få missvisande svar, eftersom barnen ofta relaterade till vilka leksaker de har hemma och huruvida de då kunde leka samma lek som på bilden eller ej. Detta upptäckte jag när jag ställde följdfrågan *"varför"* och barnen då svarade att de inte kunde, eftersom de inte ägde någon ponnyhäst eller någon motorcykel. Det jag då kunde göra var att be barnen fantisera att de hade alla leksakerna där hemma och besvara frågan på nytt. Detta lyckades betydligt bättre och även om barnen inte alltid kunde förklara varför de inte lekte på ett visst sätt, så kunde ett *"jag vill inte leka så"* ändå besvara frågan tillräckligt bra.

Bilden som jag visade som nummer tre i ordningen var den mest intressanta enligt mig. Bilden föreställde ett tvillingpar, som till utseendet var identiska, men som blivit stylade så att ena skall påminna om en flicka och den andra om en pojke. Om bilderna i övrigt väckt liknande tankar hos alla barnen, var detta bilden som tydligt delade in daghemmen i två läger. När barnen på det första daghemmet såg bilden och jag bad barnen förklara vad de såg var det endast ett barn som direkt kallade personerna på bilden för flicka och pojke. De övriga barnen svarade att de såg barn eller människor på bilden och någon ansåg båda barnen vara pojkar, eftersom de båda hade kort hårt. Ett par av barnen lade dessutom större

uppmärksamhet på mjukisdjuren som det högra barnet på bilden höll i händerna än barnen i sig. När jag diskuterade bilden vidare och frågade barnen på det första daghemmet hur man vet att ett barn är en pojke eller en flicka var det ändå ett par stycke som svarade att man ser det på kläderna. En flicka sade: *"Den som har flickiga kläder är en flicka och den som har pojkiga kläder är en pojke!"*. En pojke förklarade skillnaderna på följande sätt: *"De har olika kläder och ser ut på olika sätt!"*. En annan pojke var övertygad om att det högra barnet bar pojkkläder, men att det var sådana kläder som man bara har på sig på fest eller när det är jul, inte till vardags på dagis. En tredje pojke tyckte ändå att de röda kläderna på bilden såg skönast ut och sade att ha gärna skulle vilja ha dem.

På det andra daghemmet var alla utom ett barn överens om att det var en flicka och en pojke de såg på bilden. När jag bad dessa barn motivera varför de tyckte så, nämnde alla barnen kläderna i någon form. Antingen pratade de om pojk- och flickkläder eller så förklarade de att färgerna eller mönstrena på kläderna avgör, och syftade då på flickans röda tröja med blommor på och pojkens blåa skjorta och jeansbyxor. Det enda barnet som inte höll med om att det var en flicka och en pojke på bilden menade att bilden föreställde två pojkar, eftersom båda hade kort hår.

Utöver bilden på tvillingarna hade jag ytterligare två bilder som föreställde riktiga barn. Det ena kortet föreställde en flicka i prinsessklänning med en svart mask för ansiktet i full färd med att slå till en boll med ett slagträ. Den andra bilden föreställde en pojke i rosa hatt som leker med ett sagoslott. När jag visade dessa bilder fick jag ganska starka, om än rätt så väntade reaktioner på båda daghemmen. Jag visade bilden av flickan med prinsessklänningen och masken för ansiktet först, och en pojke ansåg genast att bilden var konstigt eftersom flickan hade en svart mask på sig. När jag frågade honom varför detta var konstigt förklarade han att det är pojkar som skall ha masker, inte flickor. En flicka i en av barngrupperna beskrev bilden enligt följande: *"Hon är nog fin, men hon är inte fin när hon har den där (pekar på masken)!"*. Samma flicka tyckte även att bilden var lite läskig, eftersom flickan såg så arg ut. Överlag var det många som var skeptiska till flickans utstyrsel och när jag frågade en flicka vems hon tror att leksakerna är på bilden svarade hon att flickan hade lånat slagträet och masken, eftersom flickor inte brukar använda sådana. Pojken som varit skeptiskt till flickans mask ansåg också att leksakerna måste vara lånade. Flickans smycken och klänning kommenterade flera av flickorna som "fina" och för dem var heller ingen tvekan om att dessa tillhörde flickan själv. Ett par barn kunde

ändå inte motivera varför de tyckte att leksakerna var flickans egna eller varför hon hade lånat dem. Sådana gånger var det svårt att tolka ifall barnen verkligen förstått innebörden i frågan eller om de helt enkelt inte kunde sätta ord på sina tankar.

Inte helt oväntat var ändå pojken med sagoslottet den bilden som fick barnen att yttra sig mest. Ett par barn hade till och med svårt att avgöra om barnet på bilden var en flicka eller en pojke, med tanke på utstyrsel och leksakerna. När jag frågade barnen vad de såg på bilden var det flera barn som direkt ansåg leksakerna vara "flickleksaker". En flicka kommenterade bilden på följande sätt: *"Lite tokigt när han leker med ett flickslott istället för ett pojkslott!"*. När jag bad henne motivera varför hon tycker att det är tokigt sade hon: *"För att pojkar brukar leka med pojkslott och det är borgar!"*. En annan flicka sade: *"Pojkar kan inte riktigt leka med det där (pekar på slottet)!"*. På frågan vad pojkarna i så fall borde leka med hade hon däremot inget svar. En tredje flicka förklarade att det var ett flickslott som pojken lekte med, vilket hon kunde se på hjärtat i slottsväggen. Utöver sagoslottet på bilden håller pojken även i en brandman på en häst och en liten leksaksfigur. Också på denna bild kunde ett par barn genast peka ut vilka leksaker som var pojkens egna och vilka han hade lånat. Enligt dessa barn hade pojken lånat hatten och slottet, medan leksaksfiguren, brandmannen och hästen var hans egna.

Jag frågade även barnen i min undersökning om flickan och pojken på de två sista bilderna såg svaga eller starka ut, men svaren var väldigt varierande och ytterst få av barnen kunde motivera varför de tyckte som de gjorde. Jag upplevde många gånger att barnen bara svarade "svag" eller "stark" för att ha någonting att säga. Personligen tror jag att barnen inte riktigt förstod innebörden i frågan och därför väljer jag också att inte redogöra för svaren desto noggrannare.

Någonting som jag avslutningsvis vill lyfta fram från mina undersökningar var två flickor som betonade vikten av att vara försiktig när man leker. Den första flickan såg bilden med den utklädda flickan som svingar ett slagträ i luften och på frågan om hon kunde tänka sig att leka sådär svarade hon: *"Jag leker bara sådär om man är försiktig!"*. Den andra flickan såg Barbie på motorcykeln och sade att hon nog kunde leka på det sättet, men att hon då skulle köra sakta.

8.2 Intervjuer med barnens personal

Som jag tidigare beskrivit valde jag ut en barnträdgårdslärare för intervju från vardera avdelningen där jag gjorde undersökningarna. På det första daghemmet representerade respondenten fyra personer och på det andra daghemmet förde respondenten fram tre personers åsikter. Intervjufrågorna hade båda avdelningarna fått ungefär en vecka på förhand och de hade diskuterat dem tillsammans i personalen. När jag i detta kapitel redogör för intervjuerna har jag för enkelhetens skull beskrivit respondenten som en person, även om åsikterna delades av hela personalen. I intervjun låter jag emellanåt citat belysa vissa resonemang.

8.2.1 Personalens kunskap om ämnet

Den första relevanta frågan jag ville ställa personalen, innan vi började gräva djupare i ämnet, var om de hade fått någon typ av skolning eller fortbildning inom jämställdhet/jämställdhetsarbete. Det första daghemmet hade inte över huvud taget fått någon typ av skolning. Det andra daghemmet hade för något år sedan varit och sett en pjäs där könsnormer på olika sätt bröts. Folkhälsan stod som arrangör för pjäsen och även om respondenten inte kunde komma ihåg vad pjäsen hette antar jag att det är fråga om pjäsen ”Prins Enok och prins Sessan”, som jag nämnde i kapitel 6. Efter pjäsen diskuterade personalen på avdelningen pjäsen tillsammans med barnen. I samband med pjäsen fick daghemmet också Folkhälsans inspirationsbilder, men dessa har använts väldigt sparsamt tillsammans med barnen. Respondenten som tagit del av Folkhälsans pjäs var ändå märkbart fundersam över att ingen specifik skolning inom jämställdhet erbjudits. Trots att alla i respondentens arbetsgrupp hade jobbat på flera olika ställen, och i olika städer, innan de sammanträdde på den nuvarande arbetsplatsen har ingen av dem någonsin fått någon skolning i ämnet.

8.2.2 Tankar om jämställdhet

När vi diskuterade personalens syn på ett jämställt daghem betonade båda respondenterna problematiken med avsaknaden av manliga förebilder. Med tanke på såväl personal som barn skulle det behöva finnas fler män som arbetar inom dagvården. Barnen behöver

manliga förebilder, speciellt idag när det finns en hel del ensamstående föräldrar, av vilka majoriteten är kvinnor. En av respondenterna funderade mycket kring hur ett daghem med män i personalstyrkan skulle se ut ur ett jämställdhetsperspektiv. Själv kunde respondenten inte svara på frågan då hon aldrig hade arbetat tillsammans med en man som varit utbildad inom yrket.

Respondenten på det första daghemmet anser att daghemmet är och bör vara jämställt, men poängterade att man ändå inte borde utesluta traditionella pojk-och flickleksaker. Däremot skall alla leksaker och all sysselsättning på daghemmet vara till för alla barnen. Samtidigt som det skall vara jämställt bör personalen även komma ihåg att det är skillnad på pojkar och flickor. Hur jämställd personalen än försöker göra dagvården går det inte att bortse från det faktum att flickor och pojkar är olika.

I och med att fortbildningen inom jämställdhetsarbete har varit minst sagt sparsam betonar respondenten på det andra daghemmet betydelsen av att få nya idéer och tankeställare i det dagliga arbetet. Att daghemmet skall vara jämställt såg också denna respondent som en självklarhet, men påpekade samtidigt att personalens bakgrund och vad personalen bär med sig från sin egen barndom spelar stor roll för hur verksamheten utformas. Att det enskilda barnet får jämställdhetsfostran från daghemmet ansåg respondenten vara viktigt, då man aldrig vet hur barnets tillvaro ser ut utanför daghemmets väggar. Ett citat av respondenten får åskådliggöra resonemanget:

”Att se till att det är jämställt är vår sak också, speciellt om det inte kommer hemifrån [...]. Vi gör vad vi kan här och så hoppas vi att de där hemma också drar sitt strå till stacken.

Respondenten på det andra daghemmet förklarar också att hon aldrig skulle döma ett barn eller ge ett barn negativ uppmärksamhet för att det inte leker enligt könsnormerna. Hon menar att personalen nu som då observerar barn som tycker väldigt mycket om att leka över könsgränserna och pröva olika leksaker och kläder. Att acceptera detta ser respondenten som en självklarhet. Det är viktigt att barnen får möjlighet att förverkliga sig själva och att alla barnen är lyckliga.

8.2.3 Jämställdhet i praktiken på avdelningen

Respondenterna gav båda exempel på hur deras avdelning medvetet arbetar för ett mer jämställt daghem. På det första daghemmet använder personalen bland annat förmiddagsleken som ett tillfälle att bredda möjligheterna för barnen. Barnen får då sätta sig ner och i tur och ordning berätta var de vill leka och vem de vill leka med. På det viset springer inte barnen okontrollerat runt i lokalerna och de får även lära sig att leka med allt och alla. Barnen vet vad som gäller och även om lekarna eller leksällskapet inte alltid faller alla barn i smaken prövar barnen ändå alltid på leken en stund, och ofta med lyckat resultat. Man kanske kunde tro att lekarna blir väldigt könsuppdelade när barnen själva får bestämma lekkamrat, men många gånger är det faktiskt tvärtom. Flickor och pojkar leker gärna tillsammans, men något som personalen däremot har lagt märke till under dessa lekstunder är att pojkarna ofta kan leka med leksaksköket eller med dockorna, men flickorna leker i princip aldrig med bilarna eller med bilbanan. Personalen försöker ändå medvetet att öppna barnens ögon för andra saker än de traditionella leksakerna. Har daghemmet en bakdag samsas alla barn i köket, samma sak gäller när barnen syr i väffeltyg eller bygger med pärlor. Respondenten betonar ändå att de aldrig tvingar någon till någonting och att det är barnen som själva bestämmer i slutändan.

På det andra daghemmet är lekarna mera fria, men konceptet med att all sysselsättning skall vara för alla barnen håller man fast vid även där. Som exempel nämnde respondenten mathjälparsystemet där alla barn i tur och ordning får vara mathjälpare, även pojkarna. Respondenten förklarade även hur viktigt det är att komma ihåg båda parterna när personalen beställer in nya leksaker till daghemmet. Vid deras senaste beställning anlände en salig blandning pojk- och flickleksaker, men istället för att hålla dessa leksaker åtskilda placerade man alla leksaker i samma korg. På så vis hoppas personalen att uppdelningen mellan pojk- och flickleksaker inte skall bli lika tydlig och att barnen leker mer blandat, istället för att pojkarna hålls i ett hörn och flickorna i ett annat.

8.2.4 Förändringsförslag

När personalgruppen på båda daghemmen diskuterade intervjufrågorna på förhand bad jag dem speciellt fundera kring om det finns någonting personalen kunde göra för att antingen förbättra eller upprätthålla jämställdheten i barngruppen. Respondenternas svar var väldigt

varierande. Respondenten från det första daghemmet ansåg att allting går att göra annorlunda, men att det i deras fall skulle vara svårt att göra någonting bättre. Hon motiverar sitt svar med nöjda föräldrar och barn samt en god sammanhållning inom personalen, där alla behandlas likvärdigt. Vidare sammanfattar respondenten daghemmets principer med följande kommentar *”man ska inte tvinga någon till någonting, men man ska inte heller beröva någon någonting”*.

På det andra daghemmet var respondenten mera öppen för förslag och förklarade att det alltid finns saker på daghemmet som kunde förbättras. Respondenten och jag har under ett tidigare tillfälle när vi jobbat tillsammans diskuterat avdelningens ”dockisvrå”. Tanken med dockisvrån är att den skall vara som ett hem och där finns bland annat leksaksmat och -kärl, dockor och utklädningskläder. Det är inte enbart flickor som vistas där, men de är definitivt i majoritet. Jag tog nu upp diskussionen på nytt och frågade om det fanns någonting personalen kunde tänka sig att göra som skulle göra dockisvrån mer attraktiv för pojkarna. Respondenten förklarade att de planerar att skaffa mera utklädningskläder och variera leksakerna ytterligare. Tanken föddes också att låta en vuxen vara med och leda leken på samma sätt som på övriga lekställen eftersom dockisvrån nu är relativt oövervakad och flickdominerad. Respondenten och jag började även leka med tanken att helt byta namn på dockisvrån, för att göra stället mer könsneutralt. Respondenten gillade idén och bad mig fråga barnen om namnförslag, vilket jag också gjorde och fick många fina förslag av barnen. Vill man på liknande sätt utvärdera daghemsutrymmen kan husmodellen kan vara till god hjälp (se s. 24-25).

9 Slutdiskussion och kritisk granskning

Syftet med mitt lärdomsprov har varit att undersöka hur jämställdheten fungerar på daghem och till den empiriska delen valde jag ut två daghem i Österbotten som jag gjorde mina undersökningar vid. När jag inledde skrivprocessen var det huvudsakligen tänkt att barnen skulle utgöra den viktigaste delen i min undersökning, men allt eftersom arbetet framskred försköts tyngdpunkten i arbetet. I slutresultatet blev personalens insats väldigt betydande och jag är mycket nöjd över hur arbetet utvecklades.

När jag påbörjade mina undersökningar vid de båda daghemmen uppskattade jag att såväl barn som personal var bekanta för mig sedan tidigare. På det viset var det lätt att samarbeta med barnen och intervjuerna med personalen flöt på bra och gav, enligt mig, ärliga och genomtänkta svar. Det var även lätt för mig att ställa följdfrågor då jag kände till daghemmets rutiner och personalens arbetssätt. Att göra undersökningar på arbetsplatser där man är bekant med barn och personal har ändå sina nackdelar. Det kan vara känsligt att föra fram kritik inför människor man känner utan att dessa människor tolkar detta som negativt klander. Syftet med mitt arbete var inte att hitta fel i verksamheterna, däremot ville jag bland annat studera hur personalen upplevde jämställdhet och om personalen hade kunskap om jämställdhetsarbete. Trots att jag under arbetets gång ibland upplevde det besvärligt att kritiskt granska välbekanta daghem anser jag mig inte ha skönmålat något i mitt arbete, utan gett en verklighetstrogen och rättmätig bild av verksamheterna.

Om jag kritiskt granskar de båda momenten i min empiriska undersökning anser jag att jag fick till en bra helhet. Med hjälp av inspirationsbilderna som jag visade för barnen var det relativt enkelt att få fram hur barnen påverkas av samhällets könsnormer och det var intressant att höra barnens svar. I och med att barnen var så pass stora uppstod det många givande diskussioner oss emellan och de flesta barn kunde motivera varför de tyckte på ett visst sätt. Eftersom inspirationsbilderna som jag använde var gjorda av Folkhälsan ansåg jag dem även vara pålitliga och för föräldrarnas del var det kanske en trygghet att veta att materialet jag använde i undersökningarna tillsammans med deras barn var gjort av en känd finlandssvensk förening. Jag valde att använda mig av de färdigt formulerade frågorna eftersom jag ansåg dem vara relevanta och icke ledande. Jag tror inte heller att jag har påverkat barnens svar i någon riktning då jag under hela undersökningen höll mig neutral och aldrig ifrågasatte barnens svar på något sätt. Tyckte barnen att bilden jag visade

inte sade dem någonting speciellt lämnade jag den bilden och hoppade över till nästa, jag försökte således aldrig pressa barnen att svara eller sträva efter att få barnen att upptäcka "fel" i bilderna. Jag är medveten om att min undersökningsmetod gav en lite snäv bild av barnens syn på normer och jämställdhet, eftersom jag med bildernas hjälp inte kunde få fram varifrån barnens attityder och värderingar härstammar. Barnens upplevelser av könsnormer behöver således inte komma från daghemmet, även om jag nog vågar påstå att daghemmet påverkar barnens sätt att vara, liksom barnen påverkas av hemmiljön, personerna i barnets närhet och samhället i största allmänheten. Skulle jag ha viljat få fram en tydligare koppling mellan personalens bemötande och jämställdheten i barngruppen borde jag t.ex. ha använt mig av en videokamera för att på så vis studera barnen och hur personalen bemöter barnen i olika situationer. Nu upplever jag att detta skulle ha blivit ett för stort och för känsligt projekt och grundidén med mitt arbete var ändå att undersöka hur barnen påverkas av könsnormerna, vilket jag också lyckades med.

Intervjuerna tillsammans med personalen är jag nöjd med i det stora hela, även om jag skulle ha kunnat fylla ut intervjuerna med mera frågor och eventuellt gå lite mer på djupet i vissa frågor. Efter att jag bestämt mig för att involvera personalen i mitt arbete lekte jag även med tanken att låta föräldrarna framföra sin åsikt om hur de tycker att jämställdheten på daghemmet fungerar. Jag skulle då ha kunnat göra en triangulering för att på så sätt få fram hur olika parter upplever samma fenomen. Ett sådant tillvägagångssätt skulle ha gjort arbetet väldigt omfattande, men framför allt uteslöt jag idén för att jag inte var säker på om barnens föräldrar hade tillräckligt med kunskap om ämnet. Det är trots allt relativt sällan som föräldrarna verkligen ser interaktionen mellan barnen och personalen, annat än när de lämnar och hämtar barnen på daghemmet.

Undersökningarna tillsammans med barnen visar att barnen på de båda daghemmen har en klar uppfattning om hur normerna ser ut och vad som är accepterat och vad som inte är det. Alla barn reagerade åtminstone på någon av bilderna som jag visade för dem, även om det naturligtvis var stora individuella skillnader. Om jag jämför flickornas och pojkarnas reaktioner kan jag konstatera att det oftare var flickorna som gjorde skillnad på pojk- och flickleksaker och de hade även mer bestämda åsikter om vem som bör leka med vilken leksak. Att det var flickorna som hade flest förutfattade meningar om hur saker och ting bör vara var oväntat. Man skall ändå ha i åtanke att flickorna var i majoritet i min undersökning och att resultatet kunde ha sett annorlunda ut om könsfördelningen varit mer

jämn. Att det endast var flickor som betonade varsamheten i lekarna var inte helt överraskande. Precis som jag beskrev i teoridelen (se s.19-20) tror jag att detta kan härledas till att flickor uppfostras till att ta mindre plats och leka lugnare jämfört med pojkar.

Jag hade däremot inte förväntat mig att många av barnen exakt kunde peka ut och skilja mellan flick- och pojkleksaker. När jag visade sista bilden av pojken och sagoslottet trodde jag att alla barnen skulle vara så fokuserade på slottet att de inte skulle märka något annat i bilden, men där hade jag helt fel. När jag frågade barnen om de trodde att pojken hade lånat leksakerna eller om det var hans egna, analyserade ett par av barnen på båda daghemmen bilden med största noggrannhet och varenda liten leksak på bilden kategoriserades som flick- eller pojkleksaker. Samma reaktioner fick jag när jag visade bilden av flickan och slagträet. Jag förespråkar inte totalt könsneutrala leksaker, men jag tycker ändå att det är synd att barnen upplever att de inte kan leka med det ena eller det andra för att det inte passar deras kön. Tänk vilka variationsmöjligheter barnen skulle ha om de inte kände sig begränsade i sina lekar! Att en del av barnen dessutom kan skilja på leksaker med en sådan precision tycker jag att är förundransvärt, då inte ens jag själv skulle kunna kategorisera alla leksaker på bilderna.

Liksom barnen kunde skilja mellan flick- och pojkleksaker kunde även många av barnen genast peka ut en flicka och en pojke på bilden av tvillingparet. Svaret härleddes ofta till klädernas färg och form. Trots att könet inte bestäms utifrån en färg så är "flickfärger" och "pojkfärger" idag lika vedertagna som flick- och pojkleksaker. Också barnen märker tidigt vilken färg de förväntas bära. Detta beteende förstärks också när flickan visar upp sin nya rosa tröja för personalen på daghemmet och får höra att hon är fin, eller när pojken visar upp sina nya svarta jeans och får höra att han är tuff. Barnen lär sig vilka reaktioner deras kläder ger och vem vill inte höra att man är fin eller tuff? Barnen fortsätter således att klä sig i könsenliga kläder och personalen fortsätter att berömma. Naturligtvis finns det även barn som bryter mot normen, frågan är bara: Får dessa barn samma uppmärksamhet? Personligen tycker jag att kläderna spelar en allt för central roll på daghem idag och att man istället borde fokusera mera på barnet som person istället för att bekräfta någon för deras klädval. Detta säger jag inte bara med hänsyn till jämställdheten, utan även för att alla föräldrar kanske inte har råd att köpa de nyaste och häftigaste kläderna till sina barn.

En annan viktig sak som jag uppmärksammade i min undersökning var hur barnens val av lekkamrater påverkade barnens svar. I och med att jag känner barnen i min undersökning sedan tidigare och vet vem de brukar leka med och hur de vanligtvis leker kunde jag se tydliga samband mellan deras lek och deras inställning till mina bilder. Barn som leker mycket tillsammans över könsgränserna eller barn som har syskon av det motsatta könet som står dem nära hade ofta en mer tolerant inställning till bilderna. Dessa barn var antagligen vana att blanda pojk- och flickleksaker i sina lekar och upplevde därför inte alltid att det var något "fel" med bilderna som jag visade upp.

Respondenterna på de båda daghemmen hade många gånger liknande tankar kring jämställdhet. Det gläder mig att respondenterna var eniga om att daghemmen skall vara jämställda och att personalen har jämställdheten i åtanke, t.ex. när de organiserar lekar eller beställer leksaker. Båda respondenterna beskrev också ingående hur all sysselsättning på daghemmet skall vara för alla och nämnde då verksamhet som bakning, mathjälparsystemet och att sy som några exempel. Det som får mig att reagera var att ingen av respondenterna någonsin beskrev någon typisk "pojksyssla" som introducerats för flickorna. Jag frågade visserligen aldrig specifikt av respondenterna om de låter flickorna på daghemmet utöva "pojksysslor", men jag drar slutsatsen att "flicksysslor" helt klart dominerar på daghemmen. Detta får mig att fundera på sambandet mellan det som respondenten på det första daghemmet sade om att flickorna så gott som aldrig leker med bilarna. Har flickorna någon gång blivit introducerade till bilarna? Båda respondenterna påpekade problemet med bristen på män inom dagvården och här anser jag att man mycket tydligt kan dra en koppling mellan den enkönade personalen och de flickdominerande sysselsättningarna. Men även om upptäckten har en naturlig förklaring borde vi ändå stanna upp och tänka efter. Hurudan verksamhet har vi egentligen idag på daghemmen? Riktas sysselsättningen sig främst till flickor? Vad skulle pojkarna tycka om att göra?

Att daghemsverksamheten ofta tenderar att bli kvinnodominerad kunde även förklara varför flickorna reagerade starkare när könsnormerna bröts. Om pojkarna är vana vid att sy, pyssla och leka med dockor kanske de inte uppfattade bilderna som normbrytande på samma sätt som flickorna gjorde. Ifall flickorna inte är lika vana vid att leka över könsgränserna är deras reaktioner kanske inte helt oväntade trots allt. Nu reagerade visserligen flickorna även på att pojkarna lekte med flickleksaker på bilderna, så att se

pojkar leka i dockrummet är kanske ingen vanlig syn. Däremot tror jag att tröskeln kan vara lägre för pojkar när det kommer till att leka med flickleksaker än vice versa.

Studerar jag respondenternas svar ytterligare, kan jag konstatera att respondenten som sade att personalens bakgrund och barndom spelar en avgörande roll när det kommer till hur verksamheten utformas slår huvudet på spiken. Det är vår uppfostran och det vi bär med oss genom livet som formar oss, men det är även där en förändring måste ske om vi vill se positiva resultat i framtiden. Det första vi måste reflektera över är hurdana värderingar vi önskar överföra till barnen. Om vi fortsätter att tänka och arbeta i samma spår som vi alltid har gjort, kommer jämställdheten i samhället verkligen att förändras till det bättre? Som jag tidigare nämnt borde det vara en självklarhet att medvetet börja arbeta för ett mer jämställt daghem, eftersom det kan vara svårt att ändra attityder och inställningar senare i livet när vi redan har en stark uppfattning om hur allt bör vara.

Min uppfattning om daghemmen är att verksamheten är könsuppdelad, även om personalen i viss mån försöker motverka detta. Genom att prata om "pojksysslor" och "flicksysslor", "pojkleksaker" och "flickleksaker" låter vi barnen förstå att det är skillnad mellan att vara pojke och att vara flicka. Vi låter även barnen förstå vad som är passande för en pojke och vad som anses lämpligt för en flicka. Jag säger inte att vi ska ignorera barnens kön, för i viss mån är vi trots allt olika, men att dela upp rum, leksaker och färger efter kön hämmar enbart barnens valmöjligheter. Tyvärr ser vi dessa könsuppdelningar överallt på reklamaffischer, i butikshyllor och i tv-rutan. Att skydda barn mot allt vad könsnormativa saker heter är således en omöjlighet och heller ingenting vi bör sträva efter. Däremot borde daghemmet vara en plats var barnen känner att de får leka fritt, utan rädsla för att bli utskrattade eller utstirrade om de bryter mot könsnormerna.

Jag kan fortsättningsvis hålla fast vid min teori om att daghemmen inte ännu kan kalla sig jämställda. Personalen anser sig arbeta jämställt, men i praktiken krävs det fortfarande en del arbete och framför allt kunskap för att förstå jämställdhetsarbetets dimensioner. Jag beskyller på intet sätt personalen eller daghemmen för detta, utan det är framför allt kommunens uppgift att se till att de anställda får den utbildning som de behöver, och i detta fall tycks inte kommunen ha prioriterat jämställdhetsarbete. Jag har också funderat mycket på det som respondenterna sade om bristen på manliga kolleger. Det är naturligtvis svårt att säga hur ett daghem med en betydande andel män i personalstyrkan skulle se ut,

men jag tror fortfarande att kunskapen om ämnet är avgörande. Risken finns att männen skulle förväntas ta hand om de typiskt manliga sysslorna bara för att de är män, och det ger också en snedvriden bild av jämställdheten. Eller så går det som när jag var liten och vi fick en manlig personal till daghemmet: Mannen introducerade oss barn till fotboll ute på gården, men endast pojkarna fick vara med och spela, flickorna måste stå bredvid och titta på. Jag hoppas och tror att detta är förlegat tänkande idag. Däremot vill jag påstå att barnomsorgen har varit yrkesmässigt kvinnodominerad så pass länge att det krävs medvetet arbete för att få män att smälta in i personalstyrkan för att undvika att arbetsfördelningen blir könsuppdelad och barnen får stereotypa förebilder att se upp till.

Hur jämställdheten sist och slutligen tar sig uttryck är individuellt, men grundidén är densamma: Vi skall tillföra utan att ta ifrån. Jämställdhet handlar om att ge möjligheter och dessa värderingar gagnar såväl flickor som pojkar. Trots att jag ansåg mig vara genusmedveten innan jag påbörjade mitt lärdomsprov så har min kunskap om ämnet definitivt djupnat. Jag hoppas att de människor som läser mitt arbete tycker likadant och att de, liksom jag, inser fördelarna med jämställdhetsarbete.

Litteratur

- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur
- Bjerrum Nielsen, H. & Rudberg, M. (1991). *Historien om pojkar och flickor: Könsocialisation i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Connell, R.W. (2002). *Om genus*. Göteborg: Daidalos AB.
- Danielson, M & Jansson, B. (2010). *Får flickor finnas?* Habo: Antigone.
- Doverborg, E. & Pramling Samuelsson, I. (2000). *Att förstå barns tankar: Metodik för barnintervjuer*. Stockholm: Liber AB
- Eidevald, C. (2011). *"Anna bråkar!"*. Stockholm: Liber AB.
- Eliasson, A. (2006). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson H. (2003). *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.
- Ekman, D. (1995). *En mans bok: om manlig identitet - Teorier, ideal, verklighet*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur
- Eriksson, P. (2006). *På Y-fronten intet nytt: eller jakten på den nya mansrollen*. Uddevalla: Bokförlaget Forum
- Folkhälsan (2011). *VIDGA lekarna, BRYT normerna. Inspirationsbilder för daghem*. (u.o)
- Gens, I. (2007). *Myten om det motsatta könet: från förskolepedagogiken vid Tittmyran och Björntomten till det maskulina samhällets undergång*. Stockholm: Idéimperiet KHL

Hamberg, K. *Har kvinnor verkligen bredband i hjärnan? Om jakten på biologin i "kvinnlig" och "manligt"*. I: Hovellius, B. & Johansson, E. (red) (2004). *Kropp och genus i medicinen*. Lund: Studentlitteratur

Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet - en del av skolans värdegrund*. Stockholm: Liber AB

Henkel, K. (2006). *En jämställd förskola: teori och praktik*. Falun: Scandbook AB

Henkel, K. & Tomićić, M. (2009). *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2: Om genusfällor och genuskrux i vardagen*. Tallinn: Printon.

Hirdman, Y. (2007). *Gösta och genusordningen - feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront

Josefson, H. (2005). *Genus - hur påverkar det dig?* Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Leander, G. (2004). *Könets kemi*. Västerlång: Valentin förlag AB.

Legato, M. (2007). *Varför kvinnor alltid kommer ihåg och män alltid glömmet*. Stockholm: Prisma

Nihlén, J. & Nilsson, S. (2006). *Genusboken*. Ungern: Liber AB

Olofsson, B. (2007). *Modiga prinsessor & ömsinta killar: Genusmedveten pedagogik i praktiken*. Malmö: Lärarförbundets Förlag.

Scelfo, J. (2007). *Men & depression - Facing darkness*. Newsweek. 26 februari.

http://www.edhoman.com/public/files/26_Men_and_Depression_1_.pdf

(Hämtad 26.02.2013)

Sundell, S. (2012). *Ett jämställt dagis - Projektrapport*. Folkhälsan.

<http://www.folkhalsan.fi/PageFiles/26192/J%C3%A4mst%C3%A4lldhet%20p%C3%A5%20dagis%20-%20rapport.pdf>

(Hämtad 15.01.2013)

Svaleryd, K. (2002). *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber AB.

Thurén, B-M. (2003). *Genusforskning - frågor, villkor och utmaningar*. Vetenskapsrådet.

Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män 1986/609

Följebrev

Bästa vårdnadshavare,

Jag heter Milena Sundqvist och är 23 år gammal. Jag studerar till socionom och mitt lärdomsprov kommer att handla om jämställdhet bland barn på daghem. I min undersökning kommer jag att studera hur flickor och pojkar i åldern 5-6 år uppfattar samhällets rådande könsnormer genom att jobba med bilder som Folkhälsan har tagit fram. Materialet består av nio olika bilder som på olika sätt kan tänkas bryta mot vissa könsnormer på daghemmet. Folkhälsan själva förklarar att materialets syfte är att ifrågasätta normer och föreställningar om kön, inspirera till att vidga lekar och överskrida de traditionella könsrollerna. Bilderna kommer jag sedan att diskutera med ett barn i taget. En diskussion tillsammans med personalen och deras tankar kring ett jämställt daghem ingår också i undersökningen.

I mitt lärdomsprov framkommer inga namn, endast barnets ålder och kön. Såväl personal som barn förblir anonyma och jag har tystnadsplikt.

Eftersom jag har vikarierat på (daghemsavdelningens namn) och känner barnen ganska bra vid det här laget känns det naturligt att göra undersökningen här. Jag har valt ut ____ stycken barn som matchar mina ålderskriterier för undersökningen. Jag kommer även att genomföra samma undersökning på ytterligare ett daghem i Vasa. Lärdomsprovet kommer att finnas tillgängligt för föräldrar och personal här på (daghemsavdelningens namn) efter april månad. Finns intresse kan jag även tänka mig att komma och berätta om undersökningen mer ingående under ett föräldramöte eller dylikt. Jag skulle vara intresserad att arbeta tillsammans med Ert barn och för att kunna göra det behöver jag Ert medgivande. Vänligen returnera denna blankett till daghemmet, även om Ert barn inte kommer att delta i undersökningen. Lämna gärna in blanketten senast den _____, så att jag kan påbörja undersökningen så fort som möjligt. Vid frågor kan ni mejla mig. Min e-postadress är: milena.sundqvist@novia.fi
Tack för hjälpen!

JA, mitt barn får delta i undersökningen.

NEJ, mitt barn får inte delta i undersökningen.

Vårdnadshavarens underskrift

Intervjufrågor

1. Har ni i personalen fått fortbildning inom jämställdhet/jämställdhetsarbete?

Följdfråga: Vem höll i trådarna för utbildningen? När skedde detta?

2. Berätta om er (personalens) syn på ett jämställt daghem!

3. Anser ni att ni i personalen arbetar jämställt? Motivera ert svar!

4. Anser ni att det finns något konkret ni i personalen kunde göra för att förbättra/upprätthålla jämställdheten mellan pojkar och flickor i barngruppen?

Följdfråga: Vad kunde detta i så fall vara?